

Productverslag

Kinderen en echtscheiding in het kinderdagverblijf

Schrijver : Cuny Huster
Opleiding : Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Jaartal : 2004
Begeleider 1 : Wendela de Boer
Begeleider 2 : Saskia Rosenbaum

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Het ‘Problem Solving’- model	6
Hoofdstuk 2 De oriëntatiefase van het ‘Problem Solving’- model	9
2.1.1 Vertrouwen	9
2.1.2 Hechting	10
2.1.3 Ontwikkelingsfasen bij kinderen van 0 tot 4 jaar	11
2.1.4 De invloed van echtscheiding op de kinderlijke ontwikkeling	14
2.1.5 Reacties van kinderen op echtscheiding	16
Hoofdstuk 3 De diagnosefase van het ‘Problem Solving’- model	17
3.1 Een casus	17
3.2 Oriëntatiefase	18
3.3 Diagnosefase	20
Hoofdstuk 4 De planningsfase van het ‘Problem Solving’- model	21
4.1 Beïnvloedende factoren	21
4.1.1 Factoren op het niveau van het kind	21
4.1.2 Factoren op het niveau van het gezin (het team)	22
4.1.3 Factoren op het niveau van de omgeving	23
4.2 Technieken	24
4.3 De planningsfase	25
Hoofdstuk 5 De actiefase van het ‘Problem Solving’- model	27
Hoofdstuk 6 De evaluatiefase van het ‘Problem Solving’- model	27
Hoofdstuk 7 Evaluatie afstudeerproject	28
Bronnen	30
Bijlagen	31
1. Startdocument	

Voorwoord

Mijn motivatie voor het kiezen van het onderwerp "*Kinderen en echtscheiding in de kinderopvang*" komt in eerste instantie voort uit mijn eigen beroepspraktijk. Kinderen die aantoonbaar moeite hebben met het aanvaarden en verwerken van een echtscheiding kunnen bij mijzelf als groepsleidster een boel emoties oproepen. Op de werkvloer blijf je professioneel, maar daarbuiten kan ik het niet helpen om toch geraakt te zijn door de soms, hartverscheurende reacties die kinderen kunnen geven.

Als beroepsbeoefenaar maar ook als persoon groeide het verlangen om meer voor deze kinderen te kunnen betekenen. Toen de periode aanbrak om aan het afstudeerproject te beginnen was mijn keuze voor het onderwerp dan ook snel gemaakt.

Als kind van gescheiden ouders besef ik na het lezen van al die literatuur hoeveel geluk ik heb gehad met de manier waarop mijn eigen ouders toentertijd uit elkaar zijn gegaan. In de meeste literatuur worden schrijnende voorbeelden gegeven van echtparen die met de grootste ruzie uit elkaar gaan en het effect wat dit kan hebben op de kinderen.

Ik kijk zonder vervelende gevoelens terug op mijn eigen ervaringen met echtscheiding en hiervoor wil ik alsnog mijn ouders bedanken.

Ook wil ik mijn vader en moeder bedanken voor het meedenken en nakijken van mijn afstudeerproject.

Ik wil een aantal van mijn vrienden bedanken voor het beschikbaar stellen van hun apparatuur, ruimte en geduld.

Mijn collega's wil ik bedanken voor het beschikbaar stellen van hun tijd.

En tot slot wil ik mijn begeleidster bedanken voor de tips die zij mij gegeven heeft.

Inleiding

Ik ben werkzaam op een particulier kinderdagverblijf. De leeftijd van de kinderen waar ik mee werk is van 0 tot 4 jaar. Je zou bijna kunnen spreken van een regelmaat waarmee we te maken krijgen met ouders die besluiten om “uit elkaar te gaan”. Wij als team maken het proces dat deze ouders en hun kind(eren) doorlopen van een afstand mee. Wij horen de verhalen van deze ouders en krijgen ook te maken met de reactie van “onze” kinderen op de echtscheiding van hun ouders. Het gedrag dat deze kinderen vertonen tijdens deze periode, is per kind vaak net zo verschillend als kinderen zelf zijn. De een lijkt het proces “fluitend” te doorlopen, terwijl een ander gedrag begint te vertonen dat wij als groepsleiding van dit kind niet gewend zijn.

De groepsleiding wordt geconfronteerd met kinderen waarvan de spraakontwikkeling tijdelijk terugvalt, kinderen die zindelijk waren en dat plotseling niet meer zijn, slaapproblemen, eetproblemen, sociale problemen zoals vaker ruzie maken met anderen of ineens weer moeite hebben met afscheid nemen van de ouders tijdens het brengen naar het dagverblijf, of eenkennigheid naar leidsters toe. Dit gedrag is vervelend voor het kind zelf. Slecht slapen betekent voor het kind dat het zich moe en lusteloos voelt. Veel ruzie maken met andere kinderen heeft als gevolg geen vriendjes meer hebben dus geïsoleerd raken van de groep. Ook voor de groepsleiding is dit gedrag vervelend. Door slaapgebrek wordt het kind “zeurderig of hangerig” en wil het niet mee doen met de aangeboden activiteiten. Veel ruzie maken veroorzaakt onrust op de groep waardoor de groepsleiding veel bezig is met het corrigeren van gedrag. Voor de overige kinderen is het niet prettig omdat onrust in de groep zorgt voor een onveilig gevoel. Het probleemgedrag kan op den duur ook negatieve gevolgen hebben voor de ontwikkeling van het kind (sociale ontwikkeling, cognitieve ontwikkeling) wanneer er niet tijdig wordt ingegrepen.

Ik heb de leden van het team, voorafgaand aan dit project gesproken en hun meningen geïnventariseerd en kwam zo tot de volgende **probleemstelling**:

Hoe kunnen wij als team omgaan met probleemgedrag, dat kinderen tijdens hun verblijf op het kinderdagverblijf vertonen wanneer zij te maken krijgen met echtscheiding, zodat dit probleemgedrag hun ontwikkeling niet negatief zal beïnvloeden en anderzijds dit gedrag geen negatieve invloed heeft op de groepsleiding en overige kinderen?

Hoe kan het team aan de ene kant preventief te werk gaan en aan de andere kant direct inspelen op het gedrag dat een kind vertoont?

Vanuit deze probleemstelling is **het doel** dat ik met dit project wil bereiken als volgt:

Een methode ontwikkelen voor een team op een kinderdagverblijf dat werkt met kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar die te maken krijgen met echtscheiding zodat er preventief, doelgericht en planmatig omgegaan kan worden met kinderen en het (probleem) gedrag dat zij vertonen tijdens hun verblijf op het kinderdagverblijf.

Het doel dat ik wil bereiken met dit project is relevant voor de SPH- beroepspraktijk omdat een beginnend SPH’ er moet kunnen demonstreren “de noodzaak te signaleren van preventieve activiteiten ten behoeve van bepaalde (groepen) cliënten, resp. deze te plannen en vorm te geven al dan niet in de context van reeds bestaande vormen van hulp - en dienstverlening”, zoals het staat omschreven in segment 2 punt 15 in de studiegids Sociaal Pedagogische Hulpverlening Deeltijd Opleiding.

Met dit project erken ik de noodzaak om preventief in te spelen op de (gedrags) problemen die kinderen kunnen ervaren wanneer zij te maken krijgen met echtscheiding. Hiervoor zal ik een methode ontwikkelen waarmee dit handelen planmatig zal verlopen. Hierbij zal ik o.a gebruik maken van reeds bestaande technieken die ik zal vertalen naar mijn eigen beroepspraktijk.

Nadat ik in mijn startdocument (het startdocument is de eerste stap die genomen moet worden van het totale afstudeerproject en omvat een opzet van het project) de probleemstelling had geformuleerd en daarop volgend het doel dat ik uiteindelijk met mijn product wil bereiken duidelijk voor ogen had, ben ik gaan zoeken in de studieboeken en readers die ik tijdens deze opleiding tot sociaal pedagogisch hulpverlener, heb gebruikt. Hierbij zocht ik naar onderwerpen als planmatig werken, methode en diagnostiek. Door mij op deze onderwerpen te oriënteren kreeg ik een duidelijk beeld van de stappen, of fasen waaruit een methode dient te bestaan.

Zo kwam ik in eerste instantie uit bij het boek “Diagnostiek en planning in de hulpverlening” (Sijtze de Roos 2001) In dit boek stond een beschrijving van de plancycclus. In de plancycclus worden activiteiten (oriënteren, diagnosticeren, plannen en uitvoeren) op een samenhangende manier ondergebracht. Op deze activiteiten of stappen berust elke vorm van hulpverlening die men aan een cliënt of groep cliënten biedt. Omdat ik een team een manier wil aanbieden waarop planmatig en doelgericht gewerkt kan worden, leek de plancycclus geschikt voor mijn doel.

Nadat ik mij verder in de plancycclus had verdiept ben ik tot de conclusie gekomen dat deze toch niet helemaal aan mijn eisen voldeed. Omdat een kinderdagverblijf geen hulpverleningsinstantie is en dus ook geen hulpverlening aanbiedt, bleek de plancycclus, in zijn totaliteit, uiteindelijk niet geschikt. De onderdelen waaruit de verschillende fasen van de plancycclus bestaan, waren niet allemaal van toepassing op mijn doel omdat deze teveel gericht zijn op hulpverlening.

Ik zocht iets wat overzichtelijker was en minder gericht op het verlenen van hulp aan cliënten, maar des te meer een richtlijn bood aan een team wanneer zij geconfronteerd wordt met een bepaalde problematiek.

In de reader Diagnostiek en (be)handelingsplanning (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001) vond ik een model dat aan deze eis voldeed, het ‘Problem Solving’ – model. Dit model brengt orde en structuur aan in probleemoplossingprocessen. De fasen van dit model zijn overzichtelijk en voor mijn gevoel goed te gebruiken door een team in een kinderdagverblijf.

Tijdens het samenstellen van het startdocument had ik een aantal ideeën over technieken en instrumenten die een team kan gebruiken om kinderen te helpen bij het omgaan met en verwerken van een echtscheiding (zie verderop in dit projectverslag). Deze technieken en instrumenten kan ik aan de hand van de fasen van dit model een duidelijke plaats geven zodat het duidelijk wordt wanneer deze ingezet dienen te worden. Deze technieken en instrumenten zullen gebaseerd zijn op het literatuuronderzoek dat ik zal doen en het grootste gedeelte van mijn product vormen.

Ik heb op basis van het voorgaande besloten om de methode die ik wil gaan ontwikkelen, te baseren op het “Problem Solving’- model. De reden hiervoor heb ik hierboven kort benoemd, maar zal tijdens het lezen van dit projectverslag verder duidelijk gemaakt worden. Hoofdstuk 1 van dit projectverslag beschrijft het ‘Problem Solving’- model zodat het de lezer duidelijk wordt waar het model voor gebruikt kan worden, uit welke fasen het model bestaat en wat deze fasen inhouden. In de daarop volgende hoofdstukken zullen de fasen apart van elkaar uitgelegd en beschreven worden.

De achtergrondinformatie over het onderwerp “kind en echtscheiding” die een team nodig heeft en technieken en instrumenten die gebruikt kunnen worden zal ik indelen bij de fasen die daarop van toepassing zijn. Zo zal duidelijk worden waartoe deze informatie dient en wanneer deze te gebruiken is.

Hoofdstuk 1 Het 'Problem Solving'- model

Inleiding

Mijn product zal uiteindelijk een methode worden waarmee een team op een kinderdagverblijf kan werken. Omdat er op dit moment geen afspraken zijn of duidelijkheid bestaat over de te nemen stappen, doelen, technieken of instrumenten en in welke volgorde die gezien moet worden, wil ik structuur aanbrengen in de werkwijze die het team hanteert. Dit wil ik gaan doen door het volgen van de fasen zoals ze beschreven staan in het 'problem solving' model. Door de informatie die ik gedurende mijn literatuur – en praktijkonderzoek zal vinden, te ordenen aan de hand van dit model, hoop ik een gestructureerd, en voor een team bruikbaar, product te ontwikkelen. Dit is tevens mijn motivatie voor het kiezen van dit model. De fasen die het model hanteert zijn, naar mijn mening, duidelijk en overzichtelijk. En hierdoor geschikt voor het ordenen van informatie, het beschrijven van een gestructureerde werkwijze en het betrekken van tools en technieken bij deze werkwijze.

Het 'Problem Solving' – model:

Het 'Problem solving' – model is een vijf fasen model waarmee gegevens geordend kunnen worden. En waarmee een keuze gemaakt kan worden uit doelen en doelgericht handelen gestructureerd wordt. Wanneer er binnen een organisatie een probleem opgelost moet worden, komen de medewerkers er vaak niet uit vanwege de verschillende doelen die iedereen apart nastreeft, en de vele verschijnselen die ieder wil veranderen. Door de doelen te inventariseren en overeenstemming te vinden over de doelen die men wil nastreven, kunnen subdoelen geformuleerd, en middelen gevonden worden om de doelstellingen te bereiken. Hiervoor kan het 'Problem Solving' – model gebruikt worden.

Het 'Problem Solving' – model of PS – model bestaat uit vijf fasen die er als volgt uit zien:

De oriëntatiefase

In deze fase wordt gekeken naar een situatie die niet aan de wensen van de betrokkenen voldoet. Er is een veranderingswens van waaruit wordt onderzocht of er gericht aan gewerkt dient te worden. Er wordt in deze fase nog geen uitgangssituatie of veranderingsdoel benoemd. Er wordt enkel gekeken vanuit een probleemstelling, welke informatie en kennis er nodig is om te kunnen besluiten om tot een oplossing te komen. Hierbij zijn de volgende aandachtspunten, zoals ze staan beschreven in de reader diagnostiek en (be)handelingsplan (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001) belangrijk:

- *Eerste verkenning en overdenking van de problematiek*
Wat zijn de verschijnselen die als problematisch worden ervaren? Welke oordelingsmaatstaven lijken in het geding? Hoe is het probleem op grond daarvan voorlopig te omschrijven?
- *Conditie voor het werken aan een oplossing*
In welk kader speelt het probleem: gaat het veel mensen aan, welke belangen lijken een rol te spelen, hoe zwaar kan het wegen? Is medewerking te verwachten van partijen die gewicht in de schaal leggen of juist niet? Hoeveel tijd, geld en energie mag de oplossing waard zijn? Is daarbij rekening te houden met negatieve risico's? In hoeverre is haast geboden?
- *Voornemens en afspraken om tot een nadere diagnose te komen*
Wat valt in de eerste aanleg te ondernemen om het probleem en de herkomst ervan nader uit te diepen en tot afbakening van concrete veranderingsdoelen te komen?

Het resultaat van de oriëntatiefase is een voorlopige probleemformulering en antwoord op de vraag of, en zo ja, hoe men aan het werk zal gaan om het probleem nader uit te diepen in een diagnosefase (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001)

De diagnosefase

In de diagnosefase wordt de probleemdefinitie meer definitief geformuleerd en daarmee wordt het doel bepaald waaraan men wil werken. Een uitgewerkte probleemdefinitie omvat drie componenten (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001):

- De uitgangssituatie: wat doet zich voor?
- Maatstaf : Waarom dat vooral erg is
- Beoogde doel: wat wil men bereiken?

De verhouding tussen de uitgangssituatie en het beoogde doel is die van negatief tot positief. Tegenover elke negatieve uitgangssituatie moet een positieve veranderingswens staan in de doelstelling.

De volgende punten moeten ten aanzien van de doelstelling of het te bereiken resultaat duidelijk zijn:

1. Het gewenste resultaat,
2. Ten aanzien van wie,
3. Op welke termijn,
4. Waaraan te toetsen

De diagnosefase kan worden afgesloten als men op grond van een probleemdefinitie bepaald heeft aan welk veranderingsdoel men zal gaan werken (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001)

Planningsfase

Wanneer de veranderingsdoelen bekend zijn kan er begonnen worden aan de planning van wat er moet gebeuren om ze te bereiken. Hiervoor zijn verschillende stappen nodig.

Stap 1: *analyse van de belemmerende of bevorderende factoren.* Dit houdt een zo breed mogelijke inventarisatie in van de beïnvloedende omstandigheden die positief of negatief kunnen werken om de doelstelling te bereiken.

Stap 2: *keuze van te beïnvloeden factoren en omzetten daarvan in tussendoelen.* Uit de bij stap 1 gemaakte inventarisatie word een nu een keuze gemaakt van factoren die ook daadwerkelijk beïnvloed zullen worden. Daarbij word gelet op welke factoren het meeste gewicht in de schaal leggen? En welke factoren het makkelijkst te beïnvloeden zijn?

Stap 3: *vaststelling of toewijzing van de voor elk tussendoel te verrichten werkzaamheden of taken.* Wanneer er een keuze is gemaakt uit factoren die men wil beïnvloeden ten behoeve van de doelstelling die men wil bereiken, dan kunnen tussendoelen worden geformuleerd. Belangrijke tussendoelen worden mijlpalen genoemd die het moment aangeven waarop er tussentijds geëvalueerd moet worden. Zo wordt de route uitgezet vanaf de uitgangssituatie tot aan het einddoel. Op grond hiervan kunnen de taken verdeeld worden die gedaan moeten worden om van tussendoel naar tussendoel naar einddoel te komen.

Onder een taakverdeling wordt verstaan:

- Wie doet
- Wat
- wanneer?

Actiefase

Wanneer het plan daadwerkelijk wordt uitgevoerd treedt de actiefase in. Tijdens deze fase kan naar voren komen dat de omstandigheden plotseling zijn veranderd of dat de situatie verkeerd is ingeschat. De planning moet dan worden bijgesteld. Er zal bijvoorbeeld terug gegaan moeten worden naar de diagnosefase om te bekijken of er veranderingsdoelen kunnen worden geformuleerd die wel haalbaar zijn.

Evaluatiefase

Aan het eind van de gestelde termijn om het doel te halen wordt er gekeken of het doel ook daadwerkelijk bereikt is. Eventueel kan beslist worden om de cyclus nogmaals te herhalen voor een vervolg wanneer er men het gevoel heeft meer te willen bereiken.

Samenvatting

Het 'PS'- model ziet er samengevat als volgt uit:

I Oriëntatiefase

- Eerste verkenning van de problematiek en het kader waarin die speelt
- Condities voor het werken aan oplossingen
- Voornemens en afspraken met betrekking tot het vervolg

Resultaat: voorlopige probleembeschrijving en plan voor nadere diagnose.

II Diagnosefase

Formulering van de probleemdefinitie:

- Beschrijving van de meest relevante kenmerken van de uitgangssituatie
- Belangrijkste maatstaf in de beoordeling van de uitgangssituatie
- Omschrijving van de beoogde situatie (veranderingsdoel)

Resultaat: probleemdefinitie en veranderingsdoel

Toetsbare specificaties van veranderingsdoel

III Planningsfase

- Analyse van beïnvloedende factoren
- Concretisering van (tussen)doelen en mijlpalen
- Planning en organisatie van te verrichten taken

Resultaat: een plan van tussendoelen en acties

IV Actiefase

- Uitvoering van activiteiten ter realisering van tussendoelen en mijlpalen volgens planning
- Indien nodig: tussentijdse aanpassing van veranderingsdoelen en planning

V Evaluatie

- Toetsing van bereikte resultaten
- Formulering van nieuwe of resterende probleemstelling.

In mijn productverslag zal ik de verschillende fasen van het model verder uitwerken en mijn uiteindelijke product aan de hand van deze uitwerking samenstellen. De informatie uit dit hoofdstuk zal ik daarbij gebruiken als leidraad (naslagwerk) tijdens het schrijven van mijn productverslag.

Dit betekent dat het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) fase 1 is van het 'PS' – model en zo verder (zie inhoudsopgave van het projectverslag)

Hoofdstuk 2 De oriëntatiefase van het 'Problem Solving' - model

Inleiding

Tijdens de oriëntatiefase zal het team zich moeten kunnen verdiepen in de achtergrond van het (probleem) gedrag wat kinderen vertonen. Om dit te kunnen doen is kennis nodig over de ontwikkeling van het jonge kind, en de invloed die echtscheiding kan hebben op deze ontwikkeling. In dit hoofdstuk zal ook het gedrag naar voren komen dat kinderen kunnen gaan vertonen (de reactie van kinderen op echtscheiding) gekoppeld aan de leeftijdsfase waarin kinderen zich op dat moment bevinden. Ik ga ervan uit dat groepsleiders in een kinderdagverblijf over voldoende basiskennis beschikken van de normale ontwikkeling van kinderen van 0 tot 4 jaar. Maar om dit projectverslag voor iedereen duidelijk te houden zal ik de informatie over deze ontwikkeling wel toevoegen. In het uiteindelijke product, bedoelt voor groepsleiders in een kinderdagverblijf, zal ik deze informatie achterwege laten.

De hoofdstukken 2.1.1 t/m 2.1.3 zullen de normale ontwikkelingsfasen van het kind beschrijven en informatie geven over de belangrijkste ontwikkelingsaspecten die verstoord kunnen worden wanneer een kind geconfronteerd wordt met echtscheiding, namelijk de vertrouwensband die een kind met zijn verzorgers opbouwt en het hechtingsproces dat een kind doorloopt. Deze hoofdstukken zijn bedoelt voor de lezer.

De hoofdstukken 2.1.4 t/m 2.1.5 zullen de mogelijke invloed die echtscheiding kan hebben op de ontwikkeling van het kind beschrijven en reacties die kinderen kunnen geven op echtscheiding. Deze hoofdstukken zijn bedoeld voor het team op een kinderdagverblijf.

Hoofdstuk 2.1.1 Vertrouwen

Het aantal echtscheidingen in Nederland is in de laatste decennia zo opgelopen dat echtscheiding in onze maatschappij tegenwoordig een algemeen maatschappelijk geaccepteerd verschijnsel is. Echtscheiding is voor ieder gezinslid een pijnlijke, ingrijpende gebeurtenis die de nodige aanpassing vereist. Bij de helft van de echtscheidingen die in Nederland plaats vinden zijn minderjarige kinderen betrokken. Ook op het kinderdagverblijf krijgen leiders te maken met kinderen waarvan de ouders verward zijn in een echtscheiding. Kinderen die een echtscheiding in hun gezin mee maken kunnen wel wat hulp en ondersteuning van buitenaf gebruiken. Leiders in de kinderopvang zouden dan ook op de hoogte moeten zijn van de mogelijke gevolgen van echtscheiding voor kinderen. Zo kunnen direct of indirect, eventuele negatieve gevolgen voor deze kinderen zoveel mogelijk beperkt worden.

Ieder kind is uniek. Kinderen zullen dan ook verschillend reageren op de echtscheiding van hun ouders. Toch zijn er algemene lijnen te ontdekken in de reacties die kinderen vertonen. t Vragen die deze reacties bij groepsleiders kunnen oproepen zijn bijv.:

- Signaleer ik dat er iets mis is?
- Interpreteer ik goed wat er mis is?
- Hoe kan ik het beste reageren?
- Hoe kan ik het kind het beste ondersteunen?

Als groepsleider bouw je een vertrouwensband op met de kinderen die aan jouw zorg zijn toevertrouwd. Voor kinderen is het van groot belang om op mensen, op volwassenen, te blijven vertrouwen. Het vertrouwen dat kinderen in hun ouders hebben wordt door een scheidingsservaring gekwetst. Het kinderdagverblijf en met name de groepsleiders kunnen er toe bijdragen dat het vertrouwen opnieuw wordt hersteld. Een veilige omgeving is een belangrijke voorwaarde hiervoor.

Hoofdstuk 2.1.2 Hechting

Het vertrouwen dat kinderen hebben in volwassenen is belangrijk. Een goede vertrouwensband draagt bij aan een juist hechtingsproces.

In het handboek ontwikkelingspsychologie (o.a. L. Verhofstadt – Deneve 1995) wordt gesteld dat “hechting wordt beschouwd als een gepredetermineerde structuur in de vroegkinderlijke ontwikkeling, met een voorbijgaande adaptieve functie voor het kind. Het kind verkrijgt door die hechting bescherming en door een goede kwaliteit van hechting zal het kind ook op een gezonde manier met de omgeving leren omgaan, met vertrouwen in zichzelf en zijn verzorgers”. Een echtscheiding zou het hechtingsproces van een kind kunnen verstoren. Het contact dat een kind heeft met een ouder zou door een echtscheiding acuut verbroken kunnen worden. Ouders kunnen door de problemen die een echtscheiding kan veroorzaken minder oog hebben voor de signalen die het kind uitzendt. Leidsters in een kinderdagverblijf kunnen een bijdrage leveren aan het juiste verloop van het hechtingsproces door de vertrouwensband die het kind heeft met volwassenen te koesteren en te herstellen.

Ontwikkelingsverloop van hechting

In het handboek ontwikkelingspsychologie (o.a. L. Verhofstadt – Deneve 1995) wordt de ontwikkelingstheorie van ontwikkelingspsycholoog John Bowlby behandeld. In deze theorie worden vier perioden beschreven waarin hechtingsontwikkeling plaatsvindt. Ik vind deze periode van belang omdat ze precies samenvalt met de leeftijd waarop kinderen het kinderdagverblijf bezoeken (0 – 4 jaar). Er wordt tegenwoordig veel gespeculeerd over de invloed van kinderopvang op de ontwikkeling van het kind. Sommige onderzoekers beweren dat het een negatieve invloed heeft terwijl anderen weer beweren van niet. Omdat er niet is aangetoond dat kinderopvang, en dus meerdere verzorgers, een slechte invloed hebben op het kind zal ik in het volgende stuk dan ook spreken over verzorgers in plaats van de ouders als vaste verzorgers. Ik ben van mening dat een kind in een kinderdagverblijf een hechte band kan ontwikkelen met de (vaste) groepsleiding en dat de groepsleiding dan ook op dezelfde manier dient te reageren op de signalen van het kind als de ouders.

Periode 1 (0 – 3 maanden): ongerichte responsiviteit

Vrijwel onmiddellijk na de geboorte hebben kinderen een speciale gevoeligheid voor de menselijke stem en een speciale aandacht voor menselijke gezichtspatronen. Bowlby concludeerde het bestaan van een aangeboren instinctieve gerichtheid naar het aangezicht van de mens (wat gebruikt wordt voor informatie-uitwisseling). Van hieruit zal er in de eerste weken na de geboorte een van de meest krachtigste hechtingsgedragingen ontstaan, namelijk de sociale glimlach.

In de eerste paar weken na de geboorte vertonen baby's ongerichte reflexmatige glimlachjes bij het inslapen. Na een week of drie kan een baby lachen bij het horen van een menselijke stem. Met de zes weken ontstaat de echte sociale glimlach gericht naar het menselijk gezicht. Glimlachen is volgens Bowlby een echt primitief hechtingsgedrag omdat het de aanwezigheid van de verzorger bevordert. Een glimlach roept automatisch een glimlachende respons op en is de aanzet tot verdere interactie, vertedering, verzorging, hetgeen uiteindelijk ten goede komt aan de gezondheid en het welbevinden van het kind. Rond dezelfde leeftijd begint een baby ook zijn eerste brabbegeluidjes te maken. Brabbelen is ook een sociale stimulus, die de functie heeft om de verzorger dichterbij te halen of te houden. Het eerste brabbelen wekt verrukking op bij de verzorgers en geeft zo aanleiding tot wederzijdse intimiteit. Ook heeft de baby een aantal reflexen die onderdeel uitmaken van het hechtingsproces, zoals het grijpreflex waarmee het kind zich kan vastklampen aan de verzorger, of het wang – zuigreflex wat belangrijk is voor borstvoeding (flesvoeding) maar dus ook interactie met de verzorger met zich meebrengt.

Periode 2 (3 – 6 maanden): gerichtheid op de bekende verzorger

Tijdens deze periode zal een aantal reflexen van de baby verdwijnen en wordt de sociale glimlach meer selectief. Wanneer kinderen van deze leeftijd naar een vreemde kijken zullen ze minder vaak glimlachen. Wanneer kinderen gaan huilen zullen ze minder makkelijk door een vreemde getroost kunnen worden. Ook het brabbelen zal meer plaats gaan vinden tegen bekende personen. Het kind richt zich nu vooral op de bewegende mond of het haar van de verzorger.

Periode 3 (6 maanden – 3 jaar)

In de tweede helft van het eerste levensjaar wordt de hechtingsband met de verzorger echt verankerd. Kinderen beginnen nu te huilen wanneer de verzorger weggaat en vertonen meer hechtingsgedrag wanneer de verzorger terug komt, zoals lachen. Ook wordt het kind angstiger voor vreemden. Het hechtingsgedrag wordt meer en meer gericht op een of enkele verzorgers en baby's worden ook actiever in hun hechtingsgedrag. Ze gaan bijvoorbeeld achter de verzorger aankruipen en willen vaker opgepakt worden.

De baby gaat steeds meer aanvoelen wanneer de verzorger van plan is weg te gaan. De verzorger fungeert als een veilige thuishaven van waaruit het kind de omgeving kan verkennen.

Periode 4 (vanaf 3 jaar)

Vanaf het derde levensjaar heeft een kind twee belangrijke zaken ontwikkeld die zijn hechtingsgedrag bepalen. Het heeft nu genoeg ervaring opgebouwd met scheiding en terugkomst, zodat het kan anticiperen op de scheiding en terugkomst van de verzorger.

Ook kan het kind zich nu inleven in de plannen van de verzorger en heeft het voldoende taalbegrip om de uitleg van de verzorger hierover te begrijpen. Het kind kan zijn eigen behoefte verwoorden zodat de verzorger hierop kan inspelen en de pijnlijke gevoelens over een scheiding verlicht of vermeden kunnen worden. Het kind heeft vertrouwen ontwikkeld in zijn eigen mogelijkheden en de omgang met anderen om een scheiding aan te kunnen.

Samenvatting:

Nu het duidelijk is hoe het hechtingsproces verloopt, en wat het belang van een goede hechting is voor de ontwikkeling van het kind kan daar in het product rekening mee gehouden worden. Er kunnen technieken in het product opgenomen worden die bijdragen aan een goede hechtingsband. Ook kunnen reacties die kinderen vertonen op een echtscheiding wellicht verklaard worden vanuit de hechtingstheorie. Dit zal gedurende de voortgang van het productverslag moeten blijken.

Hoofdstuk 2.1.3 Ontwikkelingsfase bij kinderen van 0 tot 4 jaar

Inleiding

In het volgende hoofdstuk zal ik verder ingaan op de kinderlijke ontwikkeling. Het hoofdstuk zal enige overlapping hebben met het voorgaande hoofdstuk over hechting omdat hechting in de eerste vier levensjaren een belangrijke plaats inneemt (zie voorgaande hoofdstuk)

Om te begrijpen wat echtscheiding voor een kind betekent is het belangrijk om inzicht te hebben in de ontwikkeling van kinderen. Daarom zal hier worden ingegaan op de ontwikkelingspsychologische aspecten van de ontwikkeling van het kind in de leeftijd van nul tot 4 jaar.

In hoeverre kinderen kunnen begrijpen wat de echtscheiding voor henzelf en hun omgeving betekent, op welk niveau zij de gevolgen kunnen begrijpen en hoe ze de emoties kunnen verwerken, hangt samen met hun leeftijd en het ontwikkelingsstadium waarin zij zich bevinden.

Een kind is afhankelijk van zijn ouders. Thuis bieden de ouders het kind een omgeving waarin het veilig is en waarin zij kunnen groeien. Kinderen van nul tot twaalf jaar maken op alle belangrijke terreinen een ontwikkeling door.

Kinderen ontwikkelen zich *fysiek* en zijn daardoor afhankelijk van factoren zoals slaap, voeding enz.

Een kind ontwikkelt zich ook *emotioneel*. Hiervoor heeft het aandacht en liefde nodig. Liefde is de basis voor emotionele groei, van daaruit leert het kind zichzelf en anderen te vertrouwen.

Om de wereld om zich heen te kunnen hanteren en begrijpen ontwikkelt een kind zich ook *verstandelijk*.

Een kind zal zich ook *sociaal* moeten ontwikkelen door bijv. samenspel.

Tot slot ontwikkelt een kind zich ook *creatief*.

De belangrijkste ontwikkelingen van kinderen en de randvoorwaarden voor een gezonde ontwikkeling zien er opgesomd als volgt uit:

Fysieke ontwikkeling

- Voeding
- Slaap
- Warmte
- Kleding
- Lichamelijk contact/ koestering
- Veiligheid
- Zelfstandigheid

Emotionele ontwikkeling

- Aandacht
- Liefde/ respect
- Stimulerende prikkels
- Acceptatie
- Het kunnen aangaan van relaties
- Vertrouwen
- Veiligheid
- Identificatiefiguren

Verstandelijke ontwikkeling

- Taalbeheersing
- Inzicht in structuren
- Motivatie
- Leergierigheid
- Kunnen analyseren

Sociale ontwikkeling

- Communicatie
- Veilige omgeving
- Structuur
- Contactmogelijkheden
- Sociaal inzicht
- Samenspel
- Materiaal

- Vertrouwen
- Identificatie mogelijkheden

Creatieve ontwikkeling

- Materialen
- Fantasie
- Werkruimte
- Vrijheid
- Zelfvertrouwen
- Veiligheid

In het eerste levensjaar zijn de ouders meestal de primaire verzorgers van het kind. Vaak neemt de moeder het grootste gedeelte van de zorg op zich. De kwaliteit van de zorg en aandacht van de ouders voor het kind is erg belangrijk voor een goede ontwikkeling van het kind. Regelmatige verzorging, aandacht en inspelen op de behoefte van het kind zorgen ervoor dat het kind vertrouwen krijgt in volwassenen. Dit basisvertrouwen is van groot belang voor de verdere ontwikkeling van het kind.

In het eerste levensjaar is het belangrijk dat er een sociaal emotionele band ontstaat tussen het kind en zijn moeder of andere verzorger. In het eerste levensjaar wordt er een veilige hechtingsrelatie opgebouwd tussen de moeder en het kind. De hechtingsrelatie ontstaat door de interactie tussen moeder en kind. Vanaf de geboorte hebben kinderen een aantal aangeboren 'response systemen', zoals zuigen, grijpen, volgen (eerst met de ogen, later door te kruipen en te lopen), huilen, lachen en geluid maken (vocaliseren)

Kinderen hechten zich ook aan andere volwassenen waar ze regelmatig contact mee hebben zoals opa of oma maar ook bijv. de leidsters van het kinderdagverblijf.

Op de website van de jeugdgezondheidszorg staat een omschrijving van de verschillende leeftijdsfasen. Ik vind deze omschrijving duidelijk, overzichtelijk en goed op leeftijd ingedeeld. Ik zal de volgorde in leeftijdsfasen dan ook aanhouden zoals hij op de website beschreven staat:

De autistisch – symbiotische fase (0 – 5 maanden)

Van nul tot 5 maanden is het kind puur op zichzelf gericht en maakt nog geen onderscheid tussen zichzelf en de buitenwereld. De moeder (of belangrijkste verzorger) wordt wel gezien. Maar het kind ervaart haar als een deel van zichzelf. Aanwezigheid van de moeder (voeding, warmte, gezicht, stem) betekent dat het kind zich prettig voelt.

De differentiatiefase (5 – 10 maanden)

Van 5 tot 10 maanden begint het kind onderscheid te maken tussen zichzelf en zijn moeder (verzorger). Het experimenteert met onderzoeken van haar gezicht, wegglijden uit de arm en wegkruipen. Ook ziet het kind steeds meer het verschil tussen vertrouwde gezichten (vader, moeder, vaste verzorger) en vreemden. De bekende eenkennigheid is vaak het meest zichtbare gevolg. In deze fase krijgen andere vaste verzorgers naast de moeder een meer belangrijke rol. Het steeds weer experimenteren met weggaan en kunnen terugkeren bij de vertrouwde verzorger legt de basis voor een gevoel van veiligheid.

De toenaderingsfase (18 – 22 maanden)

In de peuterleeftijd worden kinderen steeds minder afhankelijk van de directe verzorging van hun ouders. Van toen tot 18 maanden oefent het kind steeds meer in zelf de wereld te ontdekken, ook los van de moeder. Vanaf 18 tot 22 maanden begint het kind te begrijpen dat het echt los van de moeder bestaat en dat er ook concurrenten zijn (b.v. andere kinderen). Je ziet dan ook dat het kind zich weer vast gaat klampen aan de ouders en ook aan de leidster. Veel ouders maken zich ongerust en raken beklemd door het gevoel dat hun

kind weer zo afhankelijk wordt. Deze periode van afhankelijkheid duurt echter niet lang. Doordat de spraak zich ontwikkelt krijgt het kind weer nieuwe hulpmiddelen om zijn omgeving te verkennen en te controleren. Het geheugen ontwikkelt zich nu. Hierdoor kan het kind, de goede ervaring met de vertrouwde ouder en de leidster, langer vasthouden. Voor de verdere ontwikkeling tot zelfstandigheid van het kind is het erg belangrijk dat het kind ook 'goede' ervaringen opdoet. Dat wil zeggen de ouder/verzorger moet er zijn als het pijn/verdriet heeft. Het kind moet niet afgewezen worden.

Bevestiging van de individuatie (2 – 3 jaar)

Kinderen in de leeftijd van 2 tot 3 jaar beginnen zich steeds meer aan te sluiten bij andere mensen dan de moeder. Het wordt een individu. Motorisch is het kind ook steeds beter in staat om zich vrij te bewegen en letterlijk afstand te nemen. Het kind leert NEE zeggen. Het krijgt steeds meer controle over zijn omgeving. Duidelijk zichtbaar is de ontwikkeling tot individu wanneer het kind ik kan zeggen. Ook het spel van het kind verandert. Het zet niet zomaar wat blokken op elkaar. Nee, het bouwt een huis. Het kind kan het spel nu gebruiken om iets na te spelen, iets te vertellen, z'n fantasie te uiten. Peuters gaan in toenemende mate symbolisch denken. Peuters proberen zich net zo te gedragen als volwassenen en zijn geneigd dingen te ondernemen die hun mogelijkheden te boven gaan. Zij doen soms dingen waar anderen het niet mee eens zijn waardoor conflicten ontstaan. Over deze conflicten kan het kind zich schuldig gaan voelen. Het leert zo om zelf initiatieven te nemen zonder de grenzen van anderen te overschrijden.

3 tot 4 jaar

Bij kinderen van drie tot vier jaar zet de eerder ingezette lijn naar zelfstandigheid zich door. Het kind kijkt niet alleen naar anderen. Het begint ook andere kinderen na te doen.

Ook leert het kind te spelen met andere kinderen. Het kind kan nu gedurende een langere periode gescheiden zijn van z'n ouders en leidster zonder frustraties.

In de periode van twee tot zeven jaar denken kinderen sterk egocentrisch. Zij bekijken gebeurtenissen vanuit hun eigen perspectief en hebben moeite zich in het standpunt van anderen in te leven. In hun manier van denken zijn kinderen sterk geneigd om hun gedachten te richten op het meest in het oog springende en meest duidelijke aspect van een object of gebeurtenis (we noemen dat centreren). Het is voor kinderen van deze leeftijd moeilijk om problemen op te lossen waarbij meer stukken informatie op het zelfde moment verwerkt moeten worden. Een eenvoudig concrete probleem kan het kind wel oplossen.

Hoofdstuk 2.1.4 De invloed van echtscheiding op de kinderlijke ontwikkeling

De invloed van echtscheiding algemeen

Als de vertrouwde, veilige omgeving door een echtscheiding beschadigd wordt, loopt het kind in zijn ontwikkeling een deuk op. Als er thuis bijv. veel ruzie is kan het kind niet in slaap komen, terwijl slaap wel een voorwaarde is voor fysieke groei. Ook kan het zijn dat ouders door hun onderlinge spanningen te weinig tijd en aandacht hebben voor een gezonde maaltijd voor hun kind. Kortom, de veilige basis die het kind nodig heeft wankelt.

In de eerste plaats zal een echtscheiding van invloed zijn op de emotionele ontwikkeling van het kind. Een kind kan gaan twijfelen aan de liefde van ouders voor hem of haar. Als papa en mama elkaar niet meer lief vinden, vinden ze mij dan nog wel lief? Een kind kan zich hierdoor erg onzeker en angstig gaan voelen om bijv. liefde te ontvangen of te geven. Zo kan zich bindingsangst gaan ontwikkelen. Een kind kan emoties als boosheid, onmacht of jaloezie ontwikkelen. Om toch aandacht van de ouders te krijgen kan een kind 'lastig' of

“stout” doen om zo toch (negatieve) aandacht te krijgen. Een verstoorde emotionele ontwikkeling kan grote gevolgen hebben voor het later aangaan van relaties met anderen. Een kind kan bijv. wantrouwend naar volwassenen worden of zich niet meer zo makkelijk geven in contacten.

Ook in de sociale ontwikkeling kan een kind een deuk oplopen. De veilige plek die thuis was, is dat niet meer.

Ook kunnen kinderen zich creatief minder gaan ontplooien. Ze worden onzekerder, krijgen minder bevestiging van hun ouders.

De directe gevolgen die scheiding voor een kind hebben zijn:

- Het verlies van de vertrouwde gezinsstructuur
- Financiële achteruitgang
- Verhuizing
- Verminderd contact met familieleden
- Gedeeltelijk verlies van een ouder

Echtscheiding staat hoog genoteerd op de lijst van potentieel traumatische levensgebeurtenissen. Mensen gaan er vaak vanuit dat kinderen uit gebroken gezinnen een grotere kans hebben op emotionele moeilijkheden en gedragsproblemen. Sommige kinderen lopen inderdaad door de scheiding van hun ouders zo'n grote klap op, dat de gevolgen daarvan op latere leeftijd nog merkbaar zijn. Daarom is het belangrijk dat de gevolgen van een echtscheiding voor kinderen zoveel mogelijk verlicht worden.

Mogelijke reacties van kinderen op echtscheiding van hun ouders

- Angst
- Opluchting
- Verzet
- Zich afgewezen voelen
- Verdriet
- boosheid
- Machteloosheid
- Eenzaamheid
- Afreageren
- Loyaliteitsconflicten
- Bezorgdheid om de ouders
- Schuldgevoelens
- Hoop
- Verhoogde zelfstandigheid en/ of weerbaarheid

De reacties die kinderen op de echtscheiding van hun ouders vertonen zijn afhankelijk van de leeftijd en het ontwikkelingsstadium waarin het kind zich bevindt.

Jongen kinderen (onder de twaalf jaar) zullen zich meer verzetten tegen de scheiding dan oudere kinderen. Jonge kinderen zijn minder in staat te begrijpen wat er zich in het gezin afspeelt dan oudere kinderen. Het gedeeltelijk verlies van een ouder is voor het jonge kind (tot ongeveer vier jaar) een zware emotionele belasting. Kinderen kunnen dit uiten door veel te huilen, dwars te zijn, slecht te slapen en eten of terug te vallen op vroeger gedrag, zoals duimzuigen, en bedplassen. Bijna alle kinderen die echtscheiding meemaken ervaren angst en voelen zich afgewezen, omdat ze zich in de steek gelaten voelen door hun ouders. Vooral jonge kinderen kunnen bang zijn dat de andere ouder ook vertrekt. Gevoelens van eenzaamheid komen ook veel voor vanwege geringe beschikbaarheid van de ouders. Het kind kan het gevoel hebben er helemaal alleen voor te staan. Kinderen die door de echtscheiding te maken krijgen met gevoelens van eenzaamheid, woede en machteloosheid kunnen zich gaan afreageren op hun omgeving.

Hoofdstuk 2.1.5 Reacties van kinderen op echtscheiding

Om kinderen tijdens de echtscheiding van hun ouders extra steun te kunnen bieden zodat de kans op een verstoorde ontwikkeling minder wordt, is het belangrijk dat groepsleidsters de verschillende reacties van kinderen kunnen signaleren alvorens er naar te handelen. Hier volgen de reacties die kinderen kunnen uiten gerangschikt naar leeftijd.

Baby's

0 tot 5 maanden

Baby's onder de zes maanden hebben over het algemeen geen emotionele begrenzing, ze kunnen niet bepalen wie welke emotie heeft of voor wie deze emoties bedoeld zijn. Een baby kan zich niet afsluiten voor emoties van zijn ouders. Gevoelens van boosheid, ongeduld of zwijgzaamheid kan een baby niet gescheiden houden van gevoelens van warmte en liefde die ouders voor hem voelen.

Belangrijkste reacties van het kind op de onrust bij de moeders/ouders zullen zijn : veel huilen, slecht drinken, voedingsstoornissen.

5 tot 10 maanden

Het kind ziet steeds meer het verschil tussen vertrouwde gezichten (vader, moeder, vaste verzorger) en vreemden. De bekende eenkennigheid is vaak het meest zichtbare gevolg hiervan.

De belangrijkste reactie die een kind tijdens een echtscheidingsperiode kan vertonen is dat de fase van eenkennigheid die kenmerkend is voor deze leeftijd, heftiger kan zijn en langer kan duren.

Peuters en kleuters

10 tot 22 maanden

Het kind oefent steeds meer in zelf de wereld te ontdekken, ook los van de moeder.

De belangrijkste reactie van het kind op de scheiding kan een terugval zijn naar de fase van eenkennigheid.

2 tot 4 jaar

Jonge kinderen worden meestal erg **verdrietig** en **angstig** als hun ouders gaan scheiden. Ze klampen zich aan hun ouders vast of worden erg veeleisend. **Slaapproblemen** zoals 's nachts waker worden en **bang om alleen gelaten te worden** kunnen voorkomen.

Verder kun je verwachten dat kinderen tijdelijk **terugvallen in hun gedrag**. Dat wil zeggen dat ze bijvoorbeeld weer in bed/broek plassen, ook al waren ze zindelijk. Of ineens weer brabbeltaal uitslaan.

Wanneer de kinderen thuis door de scheiding in de knel raken, kunnen ze zich nu gaan **afreageren** op de andere groepsgenoten, of thuis op broertjes of zusjes. Kinderen kunnen hun verzorgers gaan uitproberen. Op een negatieve manier zoeken ze bevestiging dat ze nog steeds lief gevonden worden.

samenvatting

In mijn product kan ik deze informatie nu dusdanig gebruiken dat er een overzicht ontstaat (een instrument) waarmee het team de afwijkende reacties die kinderen kunnen gaan vertonen kan signaleren of vaststellen. Te denken valt aan kinderen die zich in extreme maten gaan fixeren op een leidster terwijl ze zich juist in de fase bevinden waarin dit niet zou horen. Of kinderen die ineens niet meer zindelijk zijn.

Hoofdstuk 3 De diagnosefase van het ‘Problem Solving’ – model

Inleiding

De diagnosefase (tweede fase van het ‘PS’ – model) zal ik in dit hoofdstuk uitwerken aan de hand van een casus.

De casus is gebaseerd op een niet bestaand kinderdagverblijf. Ook de personen die in de casus voorkomen zijn fictief maar wel gebaseerd op voorbeelden uit mijn eigen werkpraktijk. Het gedrag dat in de casus beschreven wordt komt overeen met gedrag dat ik zelf gezien en ervaren heb bij kinderen uit mijn eigen werkpraktijk.

Hoofdstuk 3.1 Casus

Kinderdagverblijf de Olifant is een kinderdagverblijf waar dagopvang wordt aangeboden aan kinderen van 0 tot 4 jaar.

Jerome is een jongen van 3.5 jaar. Hij bezoekt de Olifant al enige jaren, vanaf zijn babytijd. Jerome komt 3 dagen naar de olifant. Jerome is een intelligente jongen. Hij houdt van spelletjes doen zoals memorie en puzzelen, maar ook knutselen vindt hij erg leuk. Hij kan zich goed concentreren en maakt ook af waar hij aan begint (puzzels, kleurplaat) voordat hij met iets anders verder gaat. Jerome is een temperamentvolle jongen. Hij kan erg druk zijn tijdens het spelen en is meestal een van de “leiders” wanneer de kinderen samen spelen. Jerome speelt altijd met dezelfde kinderen. Dit zijn jongens en meisjes van zijn eigen leeftijd (tussen de 3 en 4 jaar) de spelletjes die de kinderen spelen moeten af en toe afgeremd worden door de groepsleiding omdat ze te gevaarlijk worden (rennen in de ruimte of op meubels klimmen) maar dit heeft tot op heden geen problemen opgeleverd. Jerome laat zich makkelijk afremmen wanneer de groepsleiding hem corrigeert. (“Jerome niet rennen in de zaal! Straks val je”) Hij volgt de aanwijzingen van de groepsleiding gelaten op (stopt met rennen) Jerome reageert over het algemeen enthousiast wanneer er van activiteit gewisseld wordt (bijvoorbeeld van bouwen met blokken naar spelen in de tuin) Jerome eet goed op de Olifant en slaapt af en toe tussen de middag nog een uurtje. Hij is zindelijk en redelijk zelfstandig. Zijn schoenen met klittenband kan hij zelf aantrekken en aan – en uitkleden lukt hem, met enige hulp, zelf. Het afscheid nemen van de ouder die hem ‘s morgens naar de Olifant brengt verloopt zonder problemen. Jerome geeft zijn vader of moeder een zoen en zwaait om vervolgens te gaan spelen.

Sinds een aantal weken valt het de groepsleiding op dat Jerome ander gedrag begint te vertonen dan dat de groepsleiding van hem gewend is. Wanneer Jerome ‘s morgens door zijn moeder gebracht wordt begint hij te huilen en klampt hij zich aan zijn moeder vast. Het kost de groepsleiding moeite om hem te troosten en zijn aandacht af te leiden. Het duurt ruim tien minuten voordat de groepsleiding Jerome getroost heeft. Vaak wil hij niet gaan spelen en bij de leidster die hem troost op schoot zitten. Het spelen met zijn vriendjes en vriendinnetjes verloopt moeizaam. Jerome maakt tijdens het vrij spelen van de kinderen ruzie met de andere kinderen. Hij pakt speelgoed af en begint te slaan, te schreeuwen en vervolgens te huilen wanneer hij het speelgoed niet kan behouden. Jerome is ook erg

dominant naar de andere kinderen toe. De anderen moeten spelen wat hij wil (bijvoorbeeld politie of brandweer) en wanneer dit niet gebeurt mogen ze van hem niet meer meespelen. Dit niet meer meespelen gaat gepaard met duwen of slaan. Wanneer de groepsleiding Jerome corrigeert begint hij meteen te huilen en roept hij dingen als “ik kom nooit meer” of “jij bent niet lief”. Het is nu een aantal keer voorgekomen dat hij de corrigerende leidster probeerde te slaan. Wanneer er van activiteit gewisseld wordt, verzet Jerome zich hier tegen. Wanneer de groepsleiding Jerome alsnog probeert te motiveren verzet hij zich hevig en begint te huilen, schreeuwen of wild om zich heen te slaan.

Van de moeder van Jerome verneemt de groepsleiding dat zij en haar man uit elkaar zijn. De scheidingsprocedure is op gang gebracht en de vader van Jerome woont niet meer thuis.

De groepsleiding is van mening dat dit gedrag niet langer door kan gaan. Andere kinderen beginnen Jerome te mijden. De reactie van Jerome op het ‘s morgens binnen brengen, het wisselen van de activiteiten en corrigeren veroorzaakt onrust in de groep. De groepsleiding heeft moeite met deze reacties omdat Jerome veel aandacht opeist waardoor er minder aandacht voor de andere kinderen overblijft. Ook het slaan naar de groepsleiding wordt onacceptabel gevonden. Tijdens de eerst volgende teamvergadering wordt het gedrag van Jerome besproken. Het team is het eens dat er iets moet gebeuren aan het gedrag van Jerome.

Tot zover de situatiebeschrijving. Nu kan het team beginnen aan de fasen van het ‘PS’-model.

Hoofdstuk 3.2 Oriëntatiefase

Ik begin bij de oriëntatiefase. Ook al heb ik deze fase in een eerder hoofdstuk al behandeld, tijdens dat hoofdstuk kwam niet aanbod hoe de oriëntatiefase in de praktijk uitgewerkt dient te worden. Vandaar dat ik dit in dit hoofdstuk alsnog wil doen. Daar komt bij dat de diagnosefase een vervolg is op de oriëntatiefase. Daar beide fasen in dit hoofdstuk uit te werken ontstaat er een logisch en overzichtelijk voorbeeld.

Voorlopige probleemaanduiding

Tijdens de teamvergadering kwam naar voren dat de groepsleiding het gedrag dat Jerome vertoont naar de andere kinderen en de groepsleiding, als probleem gedrag wordt beschouwd. Het probleem ligt in de agressieve manier waarop Jerome reageert naar de groepsleiding.

Verschuiven die ermee samenhangen

Ruzie maken met andere kinderen wat gepaard gaat met duwen, schreeuwen en slaan. Ruzie maken met de groepsleiding door heftig te reageren op corrigeren door te slaan en schreeuwen. Deze reacties vragen veel aandacht van de groepsleiding

Tijdens de oriëntatiefase kijkt de groepsleiding met behulp van de overzichtskaarten (instrument zie hoofdstuk 2 de oriëntatiefase van het “PS”-model) naar het gedrag van Jerome. Zo vindt er een *eerste verkenning van de problematiek en het kader waarin die speelt* plaats. Door het gedrag van Jerome te vergelijken met de informatie die men heeft, kan vastgesteld worden dat zijn gedrag een reactie zou kunnen zijn op de echtscheiding van zijn ouders. Deze verkenning werk ik niet uit aan de hand van de overzichtskaarten omdat deze pas samengesteld zullen worden aan het eind van mijn productverslag. Voor de uitwerking gebruik ik de informatie uit hoofdstuk 2.

Het gedrag van Jerome komt overeen met de punten die vermeld staan in de ontwikkelingsfase van 3- 4 jaar.

- Jerome reageert zich af op leeftijdsgenootjes

- Jerome probeert de groepsleidsters uit (negatieve manier van aandacht vragen)
- Jerome valt terug in de eenkennigheidsfase (klampt zich vast aan zijn moeder tijdens het brengen, wil bij de groepsleiding blijven na het brengen)

De teamleider bekijkt de *condities voor het werken aan een oplossing*.

Er wordt gekeken welke partijen gewicht in de schaal leggen en welke belangen hierbij een rol spelen.

- Jerome wordt steeds meer gemeden door zijn vriendjes. Uit het vele huilen van Jerome kan op gemaakt worden dat hij zich tijdens zijn verblijf op de olifant niet prettig voelt. Zijn hevige verzet tegenover de groepsleiding kan er toe bijdragen dat de band die hij met de groepsleiding heeft negatief beïnvloed wordt. Voor Jerome is het belangrijk dat zijn vertrouwensband met de groepsleiding niet beschadigd raakt en zijn sociale ontwikkeling niet in gevaar komt. Voor zijn persoonlijk welbevinden is het belangrijk dat hij plezier beleeft aan zijn verblijf op de Olifant
- De groepsleiding ervaart het contact met Jerome als problematisch. De groepsleiding heeft het gevoel minder tijd te hebben voor de overige kinderen omdat Jerome veel aandacht vraagt. De groepsleiding heeft, door de reactie van Jerome op het corrigeren, het gevoel dat hun grenzen overschreden worden. Vooral het slaan speelt hierbij een grote rol. Het contact wat de groepsleiding met Jerome heeft wordt hierdoor als negatief ervaren en de band die de groepsleiding met Jerome heeft opgebouwd kan op den duur beschadigd raken. Voor de groepsleiding is het van belang dat zij hun plezier in het werk niet verliezen door de aandacht die een kind van hen opeist zodat er minder tijd overblijft voor de andere kinderen. Ook mag de groepsleiding hun professionaliteit niet verliezen en een “hekel” aan Jerome krijgen.
- Voor de overige kinderen is het van belang dat zij zich veilig blijven voelen op de groep. Zij moeten ervan uit kunnen gaan dat ze tijdens hun verblijf op de Olifant niet geslagen worden of gedwongen worden. Ook hebben zij recht op aandacht van de groepsleiding.
- Voor de ouders van Jerome is het belangrijk dat ze Jerome met een prettig gevoel achter laten op de olifant. Het afscheid zoals het nu gaat draagt daar niet aan bij.

De belangen van de groepsleiding en van Jerome wegen in mijn ogen het zwaarst. Het probleemgedrag van Jerome speelt vooral tussen Jerome en de groepsleiding. De overige kinderen kunnen kiezen om uit de buurt van Jerome te blijven. Extra tijd en aandacht kan hen door de aanwezige stagiaire gegeven worden. De groepsleiding kan niet weglopen voor het gedrag van Jerome. Vanuit hun functie zijn zij verplicht om met dit gedrag om te gaan. De ouders van Jerome ervaren zijn gedrag alleen tijdens het brengen. Wanneer de ouders (tegenwoordig alleen de moeder) hem ophalen reageert hij enthousiast. Tijdens de breng momenten kan moeder gerustgesteld worden door de groepsleiding.

Het is voor de teamleider belangrijk dat Jerome drie dagen naar de Olifant blijft komen. Wanneer dit niet het geval is zal er te weinig tijd en mogelijkheid zijn om daadwerkelijk het gedrag van Jerome te kunnen veranderen.

Ook is medewerking van de groepsleiding noodzakelijk. De groepsleiding moet zich in willen zetten om het gedrag van Jerome te kunnen veranderen.

Voornemens

Op basis van het voorgaande en de uitkomst van het verkennen van het gedrag van Jerome aan de hand van de overzichtkaarten wordt besloten om het probleem verder uit te diepen in een diagnosefase

Hoofdstuk 3.3 Diagnosefase

‘De diagnosefase is in vele opzichten de belangrijkste fase in het gehele verloop. In de diagnosefase wordt de probleemstelling meer definitief geformuleerd en daarmee wordt het doel bepaald waaraan men wil werken’ (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001)

Nu de oriëntatiefase is beëindigd kan er verder gegaan worden met de diagnosefase. Ook deze fase zal ik aan de hand van de casus verder uitwerken en toevoegen, als voorbeeld voor de teamleider, aan mijn product.

Uitgangssituatie

Jerome vertoont agressief gedrag wanneer de groepsleiding hem corrigeert of wanneer het niet gaat zoals hij het wil.

- Dit kan leiden tot beschadiging van de band die Jerome met de groepsleiding heeft wat van invloed kan zijn op de ontwikkeling van het hechtingsproces.
- Jerome raakt geïsoleerd van de groep waardoor zijn sociale ontwikkeling bedreigd kan worden.

Maatstaf

Het gedrag wat Jerome vertoont vraagt veel aandacht van de groepsleiding en zorgt ervoor dat zowel Jerome als de groepsleiding minder plezier gaan beleven aan hun verblijf op de Olifant en aan elkaar.

Beoogde situatie (doel)

Jerome en de groepsleiding blijven plezier hebben in hun verblijf op de olifant en aan elkaar.

Specificaties van het doel

- Jerome vertoont geen agressief gedrag meer wanneer de groepsleiding hem corrigeert.
- Jerome vertoont geen agressief gedrag meer naar andere kinderen.
- Jerome kan samen spelen met andere kinderen zonder dat er ruzie ontstaat.

Dit kan vastgesteld worden door na een periode van drie maanden te kijken naar de momenten waarop Jerome nu nog agressief gedrag vertoont. De bedoeling is dat Jerome dit na deze periode niet meer doet.

Samenvatting

De uitwerking van de eerste en tweede fasen kan ik nu gebruiken als voorbeeld in mijn product. Dit voorbeeld zal als richtlijn dienen voor een teamleider wanneer deze mijn product in de praktijk gebruikt. Dit voorbeeld zal zich in de bijlage van het product bevinden en kan zegge, losgekoppeld worden van het product. Dus wanneer een team het product gaat gebruiken en de teamleider meer uitleg wil hebben (een voorbeeld) over hoe het product gebruikt dient te worden, dan kan hij of zij zich tot de bijlage richten.

Aan de hand van de oriëntatiefase die in dit hoofdstuk aan de orde kwam heb ik de informatie kunnen toetsen uit hoofdstuk 2 *de oriëntatiefase van het ‘PS’- model*. Door het gedrag van Jerome uit de casus te vergelijken met de reacties die kinderen tijdens een leeftijdsfase kunnen geven op echtscheiding, kon ik tijdens de oriëntatiefase van dit hoofdstuk concluderen dat het gedrag van Jerome een reactie kon zijn op de echtscheiding van zijn ouders. Het instrument wat ik heb gemaakt (overzichtskaart) kan door groepsleiders dus

gebruikt worden en is bruikbaar als ondersteuning bij het plaatsen van gedrag in een bepaald kader.

Hoofdstuk 4 De planningsfase van het 'Problem Solving' - model

Inleiding

De derde fase van het 'PS'- model is de planningsfase. Een onderdeel van de planningsfase is het analyseren van beïnvloedende factoren. Om een indruk te krijgen van factoren die van invloed kunnen zijn op de voortgang van het doorlopen van de verschillende fasen uit het 'PS'- model, wil ik eerst een hoofdstuk besteden aan deze factoren.

Tijdens de planningsfase wordt ook de taakverdeling behandeld. Men kan taken verdelen op grond van:

- Wie doet
- Wat
- Wanneer?

Bij het onderdeel 'wat' komen de technieken aanbod die een team kan gebruiken bij het omgaan met (probleem) gedrag wat kinderen kunnen vertonen wanneer zij te maken krijgen met echtscheiding. Voordat ik tijdens het uitwerken van de planningsfase een keus kan maken uit deze technieken, moet ik de technieken eerst beschrijven.

Hoofdstuk 4.1 Beïnvloedende factoren

'Een risicofactor is een factor die een negatieve invloed heeft op de (normale) ontwikkeling van het kind.

Een beschermingsfactor is een factor die in een situatie van risico de negatieve invloed van de risicofactoren op de ontwikkeling geheel of gedeeltelijk teniet doet' (J. Rigter 2003)

Na deze uitleg over risico – en beschermingsfactoren kan gekeken worden welke factoren van toepassing zijn op kinderen die te maken krijgen met echtscheiding en een kinderdagverblijf bezoeken. Dit zijn tevens de factoren die van invloed kunnen zijn op het wel of niet slagen van een plan.

Factoren die van invloed kunnen zijn op het wel of niet slagen van een plan zijn in te delen op drie niveaus:

factoren op het niveau van het kind

factoren op het niveau van het gezin (het team)

factoren op het niveau van de omgeving (het kinderdagverblijf)

Hoofdstuk 4.1.1 Factoren op het niveau van het kind

In hoeverre kinderen weerbaar tegen of kwetsbaar voor echtscheiding zijn hangt af van de wisselwerking tussen de interne factoren.

Factoren die van invloed zijn op het niveau van het kind (in het kind zelf) zijn:

- Ego – veerkracht
- Temperament
- Intelligentie
- Leeftijd
- Sekse

Onder *ego – veerkracht* verstaan we de flexibiliteit en het incasseringsvermogen van kinderen tijdens stressvolle omstandigheden. Kinderen met een grote ego - veerkracht hebben minder problemen bij aanpassing aan de situatie na bijvoorbeeld een echtscheiding.

Het gedrag van kinderen met een moeilijk *Temperament* kenmerkt zich door een hoge mate van activiteit, prikkelbaarheid en onvoorspelbaarheid in hun gedrag. Deze kinderen reageren vaak heftig en negatief op veranderingen in de dagelijkse gang van zaken en passen zich moeilijk aan nieuwe situaties aan. Het meemaken van een echtscheiding door kinderen met een moeilijk temperament zal extra zwaar zijn en de kans dat ze psychosociale problemen ontwikkelen is extra groot. Kinderen met een makkelijk temperament zijn gelijkmatiger en positiever gestemd en passen zich makkelijker aan nieuwe omstandigheden aan. Bij kinderen met een makkelijk temperament en enige ervaring in het oplossen van probleemsituaties neemt het vermogen om moeilijke taken te volbrengen toe, mits de omgeving hen daarin steunt. Deze kinderen redden zich ook beter in sociale contacten.

Een andere factor is de intelligentie van een kind. Intelligente kinderen hebben meer veerkracht en daardoor een kleinere kans op psychosociale problemen.

De leeftijd van een kind speelt ook een belangrijke rol. Oudere kinderen zijn gevoeliger voor invloeden vanuit het omgevingsniveau terwijl jongere kinderen gevoeliger zijn voor invloeden vanuit het niveau van het gezin.

Sekse verschil lijkt ook een rol te spelen. Jongetjes lijken zich minder makkelijk aan te passen aan veranderde omstandigheden en moeilijker om te kunnen gaan met bijvoorbeeld echtscheiding.

Hoofdstuk 4.1.2 Factoren op het niveau van het gezin (het team)

Het kinderdagverblijf functioneert als een gezinsvervangende situatie wanneer de ouders het kind naar het kinderdagverblijf brengen. Vanuit dit standpunt beschouw ik de factoren op het gezinsniveau dan ook gelijk aan de factoren van het team gedurende de periode dat het kind op het dagverblijf aanwezig is.

Het team

Beschermde factoren vanuit het team kunnen zijn:

- Steun die teamleden van elkaar ervaren. Wanneer een team op en kinderdagverblijf te maken krijgt met een kind waarvan de ouders gaan scheiden is het belangrijk om met elkaar over dit onderwerp te praten. Eigen gevoelens en emoties omtrent het onderwerp echtscheiding kunnen zo bespreekbaar gemaakt worden. Dit draagt bij aan een stabiele houding van de groepsleiding naar het kind toe.
- Duidelijk overzicht van wie wat doet. Tijdens teambesprekingen kunnen afspraken gemaakt worden over welke leidster het grootste gedeelte van de begeleiding en ondersteuning van het kind op zich neemt, wie als vast aanspreekpunt dient voor de ouders, maar ook eigen gevoelens en emoties omtrent het onderwerp echtscheiding kunnen zo bespreekbaar gemaakt worden. Deze punten komen allemaal aanbod in het "PS"-model.
- Regelmatige evaluatie. De aanpak naar het kind toe dient regelmatig geëvalueerd te worden. De hierboven genoemde suggesties moeten gecheckt en zo nodig bijgewerkt worden. Ook dit komt in het "PS"-model aan de orde. Regelmatige evaluatie draagt bij aan het op tijd ontdekken van problemen of wanneer een aanpak niet werkt. Het bijstellen van de aanpak draagt bij aan de juiste begeleiding van het kind.

De leidster

- *Extra begeleiding en ondersteuning bieden.* De groepsleidster speelt een belangrijke rol als het gaat om het bieden van extra ondersteuning aan het kind om eventuele negatieve gevolgen van echtscheiding op de ontwikkeling zoveel mogelijk te verminderen. Het kind kan de groepsleidster, na de ouders, zien als belangrijkste verzorger, afhankelijk van het aantal dagen dat het kind het dagverblijf bezoekt.
- *Vasthouden aan de vaste dagplanning.* Wanneer het kind met echtscheiding geconfronteerd wordt geldt voor alle leeftijdsgroepen dat vasthouden aan de vaste dagplanning heel belangrijk is. Nu nog meer dan gewoonlijk.
- *Verzorging door vaste mensen.* Kinderen zouden ook zo veel mogelijk door een vast iemand begeleid en verzorgd moeten worden. Binnen het team zouden daar dan ook goede afspraken over gemaakt moeten worden. Wanneer dit in orde is en de groepsleidster als vaste verzorgster van het kind zal functioneren zal zij tevens zorgdragen voor een vaste dagelijkse structuur.

Hoofdstuk 4.1.3 Factoren op het niveau van de omgeving

Wanneer het kind het kinderdagverblijf bezoekt is het kinderdagverblijf op dat moment de omgeving voor het kind. Jongere kinderen zijn gevoeliger voor factoren op het niveau van het gezin maar hoe het kinderdagverblijf tegenover echtscheiding staat kan indirect van invloed zijn op het kind. Te denken valt aan stabiliteit van de omgeving bijvoorbeeld het komen en gaan van nieuwe groepsleiding of juist voor langere tijd hetzelfde team.

Hier volgen enkele suggesties die een kinderdagverblijf kan opvolgen die als een beschermingsfactor kunnen dienen voor het kind:

- Het aanleggen van een sociale kaart met daarin adressen en namen van instanties en personen in de regio, waar je een kind en ouders naar kunt door verwijzen voor professionele hulp. Te denken valt aan de huisarts, bureau jeugdzorg, vertrouwensarts en het RIAGG.
- Het kinderdagverblijf moet op de hoogte zijn van waar het kind woont en wie de zeggenschap over het kind heeft. Dit is van belang bij bijv. het ophalen van het kind door de ouders.
- Het maken van afspraken over de zogenaamde 'kind' gesprekken. Welke ouder wordt er uitgenodigd voor deze gesprekken of allebei? Van te voren moet uit gezocht worden of de ouders de confrontatie met elkaar aan kunnen.
- Het kinderdagverblijf moet een neutrale plek zijn voor het kind en beide ouders. Het kinderdagverblijf kiest geen partij.
- Bij jaarlijkse feesten zoals het sinterklaasfeest e.d worden beide ouders op de hoogte gebracht.
- Er kunnen voor de kinderen vanaf 3 jaar projecten worden aangeboden die te maken hebben met het onderwerp echtscheiding, zodat kinderen hiermee bekend raken.
- Bij vader - en moederdag is het belangrijk dat er met beide ouders rekening wordt gehouden (bijv. wanneer het kind uitsluitend bij de moeder woont)

Hoofdstuk 4.2 Technieken

In dit hoofdstuk zal ik een beschrijving geven van technieken en ze rangschikken naar ontwikkelingsfasen van kinderen. Ik ben opzoek gegaan naar literatuur met betrekking tot het onderwerp “kinderen en echtscheiding”. Uit deze literatuur heb ik allerlei tips, technieken en aanbevelingen verzameld over hoe men om kan gaan en welke handelingen men kan verrichten ten behoeve van kinderen die te maken krijgen met echtscheiding. Deze heb ik, waar nodig was, vertaald naar mijn eigen werkpraktijk zodat ze bruikbaar zijn binnen een kinderdagverblijf.

Hier volgt een beschrijving:

Echtscheiding door Martin Herbert.

Dit boek is deel 6 van een serie praktische boekjes over opvoeding bestemd voor alle praktijkwerkers die vanuit hun beroep te maken krijgen met kinderen en hun familie.

In het boekje worden praktische tips en informatie gegeven voor ouders en praktijkwerkers over hoe om te gaan met een scheiding ten opzichte van de kinderen.

Kinderen en ingrijpende situaties; Scheiden

Deze uitgave wil leerkrachten een handreiking bieden in het omgaan met kinderen die met echtscheiding moeten leren leven. Er staan werkvormen en lesactiviteiten in beschreven die niet expliciet over het onderwerp scheiden gaan. Er is gekozen voor het thema ‘Wonen’. In de woonsituatie verandert er van alles tijdens een scheiding. De lessen dragen bij aan meer begrip voor andere gezinssamenstellingen. De lessen over het thema zijn onderverdeeld in lessen voor de onder – midden en bovenbouw. De lessen die bedoeld zijn voor de onderbouw kan ik vertalen naar mijn eigen praktijk en gebruiken als project bedoeld voor kinderen van 3 tot 4 jaar (zie product)

En de kinderen scheiden mee... Het zandkastelen programma

Dit boek is gebaseerd op de observaties en ervaringen van de schrijver met meer dan 20.000 Amerikaanse kinderen en hun ouders die hebben deelgenomen aan het ‘Zandkastelen programma’. Dit is een intensieve groepssessie met kinderen van gescheiden ouders in de leeftijd van 6 tot 17 jaar.

In het boek worden ook jongere kinderen van 0 tot 4 jaar behandeld. Het beschrijft manieren waarop ouders hun (jonge) kind kunnen benaderen tijdens de scheiding om ontwikkelingsstoornissen te voorkomen. Deze manieren zijn wederom goed te vertalen naar en bruikbaar voor mijn eigen werkpraktijk. Vooral het gedeelte over baby's, peuters en kleuters is erg praktisch.

Zorgnetwerk Flevoland

Zorgnetwerk Flevoland heeft een website waarop informatie wordt gegeven aan groepsleidsters over de ontwikkelingsfasen van kinderen (deze indeling heb ik eerder gebruikt in hoofdstuk 2 Oriëntatiefase) en welke reactie kinderen kunnen geven op echtscheiding. Verder staat bij elke ontwikkelingsfase beschreven wat je als groepsleidster kunt doen voor het kind om op dat moment te helpen en ter voorkoming van ontwikkelingsstoornissen. Deze omschrijving kan ik toevoegen aan de technieken die ik per leeftijdsfase zal behandelen.

Samenvatting

De beïnvloedende factoren kan ik nu verwerken in een overzicht (instrument) wat een team in de planningsfase kan gebruiken. Voor de volledige uitwerking van de technieken die ik beschreven heb verwijst ik naar mijn product. Deze uitwerkingen zijn tevens instrumenten die bedoeld zijn voor het team.

Voor alle technieken geldt dat het team vanuit zijn eigen situatie moet bekijken welke technieken bruikbaar zijn voor een bepaald kind.

Nu de technieken die ik voor mijn product wil gaan gebruiken beschreven zijn zal ik verder gaan met de planningsfase van het 'PS'- model.

Hoofdstuk 4.3 De planningsfase

Nadat de veranderingsdoelen zijn bepaald kan er begonnen worden aan de planning van wat er moet gebeuren om de doelen te behalen. Dit gebeurt aan de hand van een stappenplan. Eerst wordt er een analyse gemaakt van de beïnvloedende factoren. Een instrument wat hierbij gebruikt kan worden door de teamleider is een overzichtskaart waarop risico en beschermende factoren worden vermeld.

Analyse van de factoren

Bevorderende (beschermde) factoren:

- De intelligentie van Jerome
- De steun die de teamleden van elkaar ervaren
- De aanwezigheid van een vast team (momenteel geen wisselingen onder het personeel)
- De motivatie van het team om wat aan Jerome' s gedrag te willen doen

Risicofactoren (belemmerende factoren)

- Het temperament van Jerome

Na het inventariseren van de beïnvloedende factoren kan een beoordeling en keuze worden gemaakt uit de factoren. De aanwezigheid van een vast team en de intelligentie van Jerome tellen het zwaarst. Jerome kan zich goed concentreren en vindt spelletjes leuk. Dit zou een punt kunnen zijn waarmee het team zijn gedrag kan beïnvloeden. Temperamentvolle kinderen reageren niet goed op veranderingen in de dagelijkse gang van zaken. Vaste gezichten die met Jerome werken kunnen positief werken ten opzichte van zijn temperament. Nu er een keuze is gemaakt uit de beïnvloedende factoren kunnen tussendoelen worden geformuleerd. Deze kunnen in een schema op de volgende manier worden uitgewerkt:

12 weken	Einddoel: Jerome en de groepsleiding beleven plezier aan hun verblijf op de Olifant en aan elkaar
11 weken	Jerome speelt tijdens het vrijspelen samen met andere kinderen zonder agressief gedrag te vertonen
9 weken	Jerome speelt samen met de leidster met andere kinderen.
7 weken	Er wordt met Jerome geoefend in samenspelen.
5 weken	Er worden spelletjes gedaan die Jerome helpen bij het omgaan met de echtscheiding van zijn ouders en die het contact met de groepsleiding bevorderen.
2 weken	Er worden activiteiten met Jerome gedaan die hem helpen om te gaan met de echtscheiding van zijn ouders en die het contact met de groepsleiding bevorderen.

1 week De taken worden onder de groepsleiding verdeeld.

Uitgangssituatie: Jerome vertoont agressief gedrag wanneer de groepsleiding hem corrigeert of wanneer het niet gaat zoals hij het wil.

De mijlpalen geven de momenten aan waarop er geëvalueerd dient te worden. Eerst moeten de taken worden verdeeld. Er moet afgesproken worden welke groepsleidsters de vaste verzorgers worden van Jerome. Vervolgens gaan deze groepsleidsters met Jerome werken aan het veranderen van zijn agressieve houding naar de groepsleiding. Dit wordt gedaan met behulp van verschillende activiteiten die als doel hebben Jerome leren omgaan met zijn situatie en het verbeteren van het contact tussen Jerome en de groepsleiding. Als uit de tussenevaluaties blijkt dit inderdaad verbeterd is, zullen de groepsleidsters gaan oefenen met Jerome in samenspielen. Dit om te voorkomen dat Jerome tijdens zijn verblijf op de Olifant geïsoleerd raakt. Na het samen oefenen zal Jerome onder begeleiding van een groepsleidster met andere kinderen gaan spelen tijdens activiteiten zoals vrij spelen, buitenspelen, bouwen met blokken e.d. Als uit de tussenevaluatie blijkt dat dit goed gaat zal Jerome alleen gaan spelen met de andere kinderen. Aan het eind van de vast gestelde periode zal blijken of het einddoel behaald is.

Nu de tussendoelen en evaluatiemomenten zijn vastgesteld, kunnen de taken onder het team worden verdeeld.

Taakverdeling

Wie

De teamleider houdt de momenten in de gaten waarop de tussenevaluaties plaats vinden. Door de tussenevaluaties houdt hij het verloop van het proces in de gaten

De gediplomeerd groepsleidsters die op de dagen werken dat Jerome naar de Olifant komt, zullen zijn vaste verzorgers worden.

De leidsters in opleiding en de stagiaire zorgen ervoor dat de vaste verzorger van Jerome haar handen vrij heeft om deze taak ook op zich te kunnen nemen.

Wat

De vaste verzorgers van Jerome maken samen met de teamleider een keuze uit de technieken die zij tot hun beschikking hebben. Er wordt naar aanleiding van de beschermende factoren gekozen voor:

- Voorlezen
- Dominospel
- Mee spelen om het samenspel te oefenen (samen met de auto's spelen, met de blokken bouwen) eerst met de leidster zelf en later met een of twee andere kinderen erbij
- Verstoppertje
- In Holland staat een huis.

Wanneer

Jerome komt drie dagen per week naar de olifant. Er wordt afgesproken dat er elke dag een activiteit (techniek) met Jerome gedaan wordt. Wanneer Jerome aangeeft te willen praten wordt daar ruimte voor vrij gemaakt (als Jerome spontaan begint te vertellen neemt de groepsleidster de tijd om naar hem te luisteren, de overige groepsleiding zorgt er dan voor dat zij deze tijd ook krijgt)

Samenvatting

Wanneer de taken verdeeld zijn wordt de planningsfase af gerond. Tijdens het uitwerken van deze fase heb ik de technieken die ik wil gebruiken kunnen toetsen op bruikbaarheid. Vanwege de intelligentie van Jerome en het plezier wat hij beleeft aan het doen van spelletjes heb ik gekozen voor het dominospel. Jerome heeft laten zien dat hij zich goed kan concentreren waardoor ik ook heb gekozen voor het voorlezen. Zowel de factoren als de technieken heb ik verwerkt in overzichtskaarten die toegevoegd zijn aan mijn product.

Hoofdstuk 5 De actiefase van het ‘Problem Solving’ – model

Wanneer een team begint aan de uitvoering van de taken volgens het plan treedt de actiefase in. Tijdens de actiefase zal blijken of de juiste technieken zijn ingezet en of het einddoel bereikt zal worden. Soms blijkt dat de situatie inmiddels veranderd is. Jerome kan andere of meerdere reacties gaan vertonen (bijvoorbeeld niet meer zindelijk zijn) dan tijdens de uitgangssituatie of de tussendoelen worden niet bereikt binnen de gestelde tijd. Jerome heeft bijvoorbeeld meer tijd nodig om het samenspelen te oefenen. De planning moet dan aangepast worden. Tussendoelen moeten misschien vervangen worden of er kan naar voren komen dat het einddoel niet bereikt zal worden met de middelen die het team in gedachten had. Er moet dan terug gegaan worden naar de diagnose fase.

Hoofdstuk 6 De evaluatiefase van het ‘Problem Solving’ – model

Aan het eind van de vastgestelde periode kan bekeken worden in hoeverre het beoogde doel inderdaad bereikt is. Vragen die het team zichzelf kan stellen zijn bijvoorbeeld: Is het gedrag inderdaad veranderd of is het juist verergerd? Wanneer het gedrag is verergerd zijn we dan nog preventief bezig en moet er niet door verwezen worden? Een kinderdagverblijf is geen hulpverlenende instantie en moet dus ook geen hulpverlening aan gaan bieden. Wanneer het doel niet voor honderd procent bereikt is kan het team besluiten om het hele proces nogmaals te doorlopen. Een voorwaarde hiervoor in dit geval is wel dat het duidelijk moet zijn dat het nog binnen de taak van het kinderdagverblijf is om met dit gedrag (nogmaals) aan de slag te gaan.

Samenvatting

Met het uitwerken en beëindigen van de laatste fase van het ‘Problem Solving’ – model ben ik ook aangekomen bij het einde van mijn productverslag en product. Alle informatie die ik tijdens mijn literatuur - en praktijk onderzoek heb gevonden, is beschreven en verwerkt aan de hand van het ‘Problem Solving’ – model, en toegevoegd en verwerkt in mijn product. Het product bestaat uit een uitleg van het ‘Problem Solving’ – model en een voorbeeld hoe deze is toe te passen op de werkvloer. Hiervoor is de uitwerking van de casus over Jerome gebruikt. Verder zijn de (geplastificeerde) overzichtskaarten toegevoegd die gebruikt kunnen worden tijdens de verschillende fasen en die gebaseerd zijn op de informatie uit de vorige hoofdstukken. Zo is er een methode ontstaan die voor een team te gebruiken is en antwoord geeft op de probleemstelling; Hoe kunnen wij als team omgaan met probleemgedrag wat kinderen tijdens hun verblijf op het kinderdagverblijf vertonen wanneer ze te maken krijgen met echtscheiding, zodat dit probleemgedrag hun ontwikkeling niet negatief zal beïnvloeden en anderzijds dit gedrag geen negatieve invloed heeft op de groepsleiding en overige kinderen. Nu het product is afgerond is voor mijn gevoel mijn doelstelling:

'Een methode ontwikkelen voor een team op een kinderdagverblijf wat werkt met kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar die te maken krijgen met echtscheiding zodat er preventief, doelgericht en planmatig omgegaan kan worden met kinderen en het (probleem) gedrag wat ze vertonen tijdens hun verblijf op het kinderdagverblijf' dan ook bereikt.

Het product is als volgt opgebouwd:

- Een inleiding waarin beschreven staat voor wie het product is bedoeld en wat het product inhoudt.
- Een (geplastificeerd) overzicht van het 'Problem Solving'- model.
- Daarna volgen de (geplastificeerde) instrumenten en daaropvolgend de technieken die het team kan gebruiken tijdens de uitvoer van het model.

Deze vormen samen het uiteindelijke product. Hier is nog een bijlage aan toegevoegd met daarin:

Een uitgewerkt voorbeeld van het product aan de hand van een casus. Dit voorbeeld kan door het team (de teamleider) gebruikt worden als extra houvast of uitleg van het product.

Aan de hand van dit productverslag heb ik duidelijk willen maken hoe ik de verschillende instrumenten heb ontwikkeld, welke informatie ik daarvoor gebruikt heb, en hoe het 'Problem Solving'- model in de praktijk gebruikt kan worden. Zo heb ik stapsgewijs naar een antwoord op de probleemstelling uit de inleiding, toegewerkt.

Hoofdstuk 7 Evaluatie afstudeerproject

Toen ik aan mijn afstudeerproject begon in de vorm van het startdocument, wist ik in de eerste instantie nog niet wat het uiteindelijke product moest gaan worden. Uiteindelijk heb ik gekozen voor het ontwikkelen van een methode omdat dit het beste antwoord leek op mijn probleemstelling.

Ik vind dat het productverslag voldoende inzicht biedt in het verloop van de werkzaamheden. Bij elk hoofdstuk heb ik aangegeven wat ik met de informatie uit het hoofdstuk van plan ben en aan het eind van het hoofdstuk beschrijf ik of ik dat plan doorzet en hoe ik dat van plan ben. Stapsgewijs werk ik verschillende fasen uit die tezamen mijn uiteindelijke product vormen.

Ik heb aangegeven welke middelen ik heb gebruikt om de nodige informatie te verkrijgen. In dit geval was dat voor een groot deel een literatuuronderzoek en voor een klein gedeelte (voorafgaand aan het afstudeerproject) een onderzoek in mijn eigen werkpraktijk door vragen te stellen en meningen van collega's te verzamelen.

Ik heb de resultaten van het literatuuronderzoek beargumenteerd in de samenvattingen van de verschillende hoofdstukken. Daarnaast heb ik de resultaten en conclusies die ik kon trekken met betrekking tot de bruikbaarheid van de gevonden informatie op dezelfde manier beargumenteerd. De bruikbaarheid van de gevonden literatuur kan men ook opmaken uit het feit dat ik deze gebruikt heb in mijn product. Bijvoorbeeld door het samenstellen van overzichtskaarten (technieken en instrumenten)

Mijn eigen conclusie tot de probleemstelling is dat er op mijn eigen werkplek nauwelijks informatie te vinden was over hoe men het beste kan reageren op kinderen en reacties die zij geven op echtscheiding. Hierin deel ik dezelfde mening als mijn collega's.

Inmiddels ben ik mede door dit afstudeerproject van mening dat er voldoende informatie te vinden is over het onderwerp, mits men de tijd neemt om te zoeken. En hier ontbreekt het

vaak aan op menig kinderdagverblijf. Groepsleidsters hebben de tijd (en zin) niet om tijdens hun werkzaamheden op zoek te gaan. De informatie moet makkelijk toegankelijk zijn en zich binnen handbereik bevinden.

In hoofdstuk 1 van mijn productverslag heb ik de keuze voor het 'Problem Solving' – model toegelicht. Ik sta nog steeds achter deze keuze. Tijdens het schrijven van het productverslag liep ik op een gegeven moment vast. Ik had veel informatie gevonden maar had de grootste moeite met het ordenen van deze informatie in een logische volgorde. Mijn begeleidster wees mij op de overzichtelijkheid van het model. Na mij in het model verdiept te hebben kreeg ik weer voldoende inzicht in de kant die ik op wilde met de verworven informatie. Het afronden van het productverslag en daarop volgend het product, kostte minder moeite en verliep verder zoals ik gehoopt had.

Naar mijn mening voldoet mijn eindproduct aan de gestelde criteria zoals ze in het startdocument staan vermeld. De beginsituatie van de doelgroep is aan de hand van de overzichtskaarten weergegeven, de doelstellingen worden op korte en lange termijn benoemd door middel van het uitgewerkte (voorbeeld) schema van de planning uit het 'Problem Solving' – model. De organisatorische voorwaarden en middelen worden in de (voorbeeld) oriëntatiefase aangegeven. Het product bevat een fasegewijze aanpak,

De inhoud vormt een uitgewerkt geheel van het 'Problem Solving' – model wat als voorbeeld dient. De inhoud van het product is toegespitst op de gebruikers (teamleider en groepsleiding) En ik vind het product overzichtelijk, en duurzaam door het plastificeren van bepaalde gedeeltes dus verzorgd en adequaat.

Ik vind dat ik met dit product voldoe aan de volgende opleidingskwalificaties wat tevens ook de relevantie voor de beroepspraktijk aangeeft:

Segment 1: 2) Programma's voor hulp – en dienstverlening te ontwerpen in situaties die gekenmerkt worden door complexe problematiek en hulpvragen, afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de cliënt.

Segment 2: 15) de noodzaak de signaleren van preventieve activiteiten ten behoeve van bepaalde (groepen) cliënten, resp. deze te plannen en vorm te geven al of niet in de context van reeds bestaande vormen van hulp -en dienstverlening.

Tijdens het product ben ik in zekere maten afgeweken van het startdocument. Ik heb op aanraden van mijn begeleidster een onderdeel "Ouders" weg gelaten. Dit omdat de ouders in geen enkele vorm voorkomen in de probleemstelling waardoor het onderwerp minder relevant was voor het uitwerken en ontwikkelen van het product. Hierdoor heb ik geen antwoord gegeven op een deelvraag uit het startdocument om bovenstaande reden.

Daarnaast heb ik gedurende de voortgang van het productverslag besloten om een hoofdstuk uiteindelijk weg te laten. Ook heb ik de inleiding aangepast. De inleiding gaf geen duidelijke weergave van het probleem en bevatte achteraf informatie over kwaliteitsopvang die niet relevant was voor mijn product. Hetzelfde gold voor het hoofdstuk over het pedagogisch beleidsplan van een kinderdagverblijf. In dit hoofdstuk probeerde ik het belang van het product voor het pedagogisch beleidsplan aan te tonen en daaruit voortvloeiend voor het pedagogisch beleid van een kinderdagverblijf. Maar dit week dusdanig af van het onderwerp dat ik het heb weggelaten.

Concluderend zou ik kunnen stellen dat ik uiteindelijk ben uitgegaan van 3 deelvragen uit het startdocument. De overige deelvragen bleken niet van toepassing.

Bronnen

Literatuur

Verhofstadt / Deneve L, Geert van P, Vyt A, (1995). Handboek ontwikkelingspsychologie. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum

Verhulst Frank C, (1997) de ontwikkeling van het kind. Assen: Van Gorcum

Schepens, A.A.J.J, (1996) Leren in kindercentra 9/ Het begeleiden van kinderen met opvallend gedrag. Rijswijk: Nijgh & Van Ditmar

Meesters, Greet, Singendonk, Karin (1994). Kind en echtscheiding. Lisse: Swets & Zeitling B.V.

Neuman, M, Gary, Romanowski, Patricia, (1998) En de kinderen scheiden mee... Het zandkastelenprogramma. Amsterdam: Uitgeverij SWP B.V.

Jonkers – Hordijk, Kokkie, Hoes, Tonny (2001). Kinderen en ingrijpende situaties Scheiden. Hilversum: Kwantessens.

Herbert, Martin, (1996). Echtscheiding Intro – opvoedingsondersteuning deel 6. Baarn: Intro.

Tijdschriften

Riksen – Walraven Marianne, (juni 2000) Begeleidt de leidsters. Tijdschrift voor sociaal pedagogische hulpverlening, juni 2000, 34, 4 – 9

Eyckerman Jaklien, (december 2003) Kinderen helpen na een schokkende gebeurtenis. Pedagogisch tijdschrift voor de kinderopvang Kiddo, december 2003, 8, 16 – 17

Internet

Anoniem, Zorgnetwerk Flevoland Kinderhandboek. <http://www.zorgnetwerk-flevoland.nl/jeugd/kind0-4/scheidenslapen.htm> 21-10-03

Vos – Hoeven van der T, www.opvoedadvies.nl/echtscheiding.htm 20-1-04

Anoniem, GGD nieuwe waterweg noord, http://ggdnwn.nl/inspectie_kinderopvang.htm

Overige bronnen

Anoniem, Hygiene en Veiligheid. Handleiding voor kindercentra, 2000, 10

Fontaine, Britt, Langendonk, Marty (2001) Reader Diagnostiek en (be)handelingsplan.

Bijlagen

Startdocument

Kinderen en echtscheiding

In het kinderdagverblijf

Schrijver : Cuny Huster
Opleiding : Sociaal pedagogische hulpverlening
Jaartal : 2003
Begeleider 1: Wendela de Boer
Begeleider 2: Saskia Rosenbaum

Inhoud

1. Inleiding

- 1.1 Gekozen onderwerp
- 1.2 Doelstelling
- 1.3 Verantwoording
- 1.4 Probleemstelling
- 1.5 Relevantie voor de SPH beroepspraktijk

2. Deelvragen

- 2.1 Deelvragen
- 2.2 Verantwoording voor de deelvragen

3. Werkwijze

- 3.1 Stappen
- 3.2 Bronnen

4. Verantwoording eindproduct

5. Criteria

- 5.1 Algemene criteria
- 5.2 Criteria voor een adviesrapport

6. Verwijzing naar opleidingskwalificaties

7. Tijdspad

8. Planning van de begeleiding

1. Inleiding

1.1 Gekozen onderwerp:

Kinderen en echtscheiding, in het kinderdagverblijf.

1.2 Doelstelling:

Mijn doel is: om uiteindelijk een methode te ontwikkelen voor het team waar het hier om draait zodat er voortaan doelgericht en planmatig gewerkt kan worden met kinderen die te maken krijgen met echtscheiding. Zodat het “zomaar wat doen en iedere leidster doet het anders ” met deze kinderen, veranderd in methodisch werken.

1.3 Verantwoording:

Ik ben werkzaam op een particulier kinderdagverblijf. De leeftijd van de kinderen waar ik mee werk is van 0 tot 4 jaar. Je zou bijna kunnen spreken van een regelmaat waarmee we te maken krijgen met ouders die besluiten om “uit elkaar te gaan”. Wij als team maken het proces wat deze ouders en hun kind(eren) doorlopen van een afstand mee. Wij horen de verhalen van deze ouders en krijgen ook te maken met de reactie van “onze” kinderen op de echtscheiding van hun ouders. Het gedrag wat deze kinderen vertonen tijdens deze periode, is per kind vaak net zo verschillend als kinderen zelf zijn. De een lijkt het proces “fluitend” te doorlopen, terwijl een ander gedrag begint te vertonen wat wij als groepsleiding van dit kind niet gewend zijn. Soms begint een kind spontaan te vertellen over de ervaringen die het opdoet. Als groepsleiding proberen wij een open en vertrouwde sfeer te creëren waarin een kind zijn verhaal kwijt kan.

Vanuit het team werd de vraag uitgesproken of wij niet meer konden doen voor deze kinderen. Is luisteren alleen toerijkend genoeg om een kind te helpen met het verwerken van zijn ervaringen? Hoe zou je een kind meer ondersteuning kunnen bieden? Welke (bestaande) middelen zou je hiervoor kunnen gebruiken en hoe bruikbaar zijn die voor kinderen van deze leeftijd? Hoe kan er beter omgegaan worden met probleemgedrag waar kinderen gaan vertonen?

Dit is een greep uit het aantal vragen die binnen het team spelen. Aan de hand van dit project hoop ik de antwoorden te kunnen vinden.

Dit is tevens de affiniteit die ik met het onderwerp heb. Als lid van dit team heb ook ik dagelijks te maken met deze kinderen en heb ik sterk het gevoel meer te willen doen dan luisteren.

1.4 Probleemstelling:

Hoe kan een team op een kinderdagverblijf ondersteuning/ begeleiding bieden aan kinderen waarvan de ouders gaan scheiden?

1.5 Relevantie van het onderwerp voor de SPH beroepspraktijk

De relevantie voor de beroepspraktijk zal ik proberen aan te geven a.d.h van een artikel uit het tijdschrift SPH (nr.34) met de titel "Begeleidt de leidsters". Het onderwerp van dit artikel was 'pedagogische kwaliteit in de kinderopvang'. De kwaliteit van kinderopvang wordt vaak vastgesteld a.d.h van structurele of 'harde kenmerken zoals het opleidingsniveau van de leidsters, groepsgrootte, leidster – kindverhouding enz. Deze structurele kenmerken zijn slechts indirecte indicatoren van kwaliteit. De ontwikkeling en het welzijn van kinderen worden veel sterker beïnvloed door de wijze waarop de leidsters met de kinderen omgaat. De leidster is daarom de sleutel tot de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang. Vanuit een ontwikkelingspsychologisch oogpunt zijn er vier competenties die leidsters zouden moeten bezitten om een basale pedagogische kwaliteit te kunnen garanderen. Twee die in ieder geval relevant zijn voor het onderwerp van mijn project zijn 1) een veilig klimaat kunnen scheppen en 2) kunnen communiceren met kinderen. Een klimaat kunnen scheppen waarin een kind, wat zich in een echtscheidingsproces bevindt, zich veilig voelt is een belangrijke voorwaarde om tot een betere ondersteuning en begeleiding van dit kind te kunnen komen. Een kind wat zich veilig voelt zal zich makkelijker openstellen voor middelen die de leidster aandraagt om zijn gevoelens en ervaringen omtrent de thuissituatie te kunnen verwerken. Ook een goede manier van communiceren met kinderen is noodzakelijk om het kind te begrijpen en in zijn behoeften te kunnen voorzien.

Zo is de link tussen mijn onderwerp en het momenteel actuele onderwerp "kwaliteitszorg in de kinderopvang" gelegd. Wil mijn project een kans van slagen hebben, dan moeten mijn teamgenoten en ikzelf dus aan deze kwaliteitseisen voldoen en de juiste competenties bezitten.

Verder wordt er in het artikel ingegaan op de noodzaak van pedagogische begeleiding voor de leidsters in een kinderdagverblijf. Om hun competenties in de praktijk te kunnen ontwikkelen zouden leidsters ondersteuning moeten kunnen krijgen van iemand die minimaal HBO- pedagogisch geschoold is. Wellicht zou de nieuwe SPH - opleiding hier eventueel voor in aanmerking kunnen komen volgens het artikel. Mijn project heeft als doelstelling leidsters in de kinderopvang te adviseren en te ondersteunen bij het begeleiden van kinderen die te maken krijgen met echtscheiding. Vanuit een HBO- opleiding probeer ik hen pedagogische ondersteuning te bieden. Zo bied ik hen een vorm van ondersteuning aan (nu m.b.t een bepaald onderwerp) die in de toekomst mogelijk verplicht wordt gesteld aan kinderdagverblijven.

2. Deelvragen

2.1 Deelvragen:

1. Wat is momenteel het beleid binnen het kinderdagverblijf waar ik werk m.b.t kinderen en problemen binnen hun thuissituatie?
2. Waar hebben groepsleidsters behoefte aan m.b.t de begeleiding van kinderen die te maken krijgen met echtscheiding? (informatie, training?)

3. Over welke competenties moet het team beschikken om methodisch te kunnen werken met kinderen die te maken hebben met echtscheiding, en in hoeverre zijn deze competenties bij de teamleden aanwezig?
4. Welke methoden/ middelen zijn er voor teams op dit moment al beschikbaar om kinderen mee te kunnen begeleiden/ ondersteunen?
5. Met welke leeftijdsfase (ontwikkelingspsychologische achtergronden) moet er rekening gehouden worden m.b.t de begeleiding van kinderen van 0 tot 4 jaar die te maken hebben met echtscheiding?
6. Welke gedragsproblematiek kan er gepaard gaan met deze leeftijdsfasen bij deze kinderen?
7. Wat zouden ouders die gaan scheiden, graag willen zien vanuit het kinderdagverblijf m.b.t de manier waarop de groepsleiding hun kind(eren) opvangen?

2.2 Verantwoording voor de deelvragen

Deelvragen 1 t/m 4 zijn gericht op het team, a.d.h van deze deelvragen wil ik informatie gaan verzamelen over en voor het team zodat ik op basis van deze informatie een methode voor het team kan ontwikkelen. Het team staat centraal in mijn doelstelling.

Deelvragen 5 en 6 zijn gericht op de kinderen waarmee het team werkt. Een methode is tevens gebaseerd op theoretische noties. Om een goede methode voor het team te kunnen ontwikkelen moet ik mijzelf dus ook verdiepen in de theoretische kennis en opvattingen die er momenteel bestaat over kinderen en echtscheiding.

Deelvraag 7 is gericht op de ouders. Wanneer het team iets voor de kinderen wil doen, gaat dat altijd in overleg met de ouders. Tijdens het ontwikkelen van een methode voor het team, wil ik de normen en waarden die ouders hebben mee nemen.

3 Werkwijze

3.1 Stappen:

1. Ik begin met het beantwoorden van de deelvraag 1 door een onderzoekje te doen binnen het dagverblijf waar ik werk.
2. Deelvragen 2 t/m 4 beantwoord ik door collega's te interviewen en vragen te stellen binnen het werkveld. Te denken valt aan navraag doen bij andere kinderdagverblijven en instellingen die verbonden zijn aan de kinderopvang.
3. Deelvragen 5 en 6 wil ik beantwoorden a.d.h van mijn literatuuronderzoek.

4. Deelvraag 7 wil ik beantwoorden door een oproep te plaatsen op een website voor ouders, met de vraag of ouders willen meewerken aan een onderzoek a.d.h van een enquête.

3.2 Bronnen:

Voorlopige literatuurlijst:

Boeken:

- Lichtenbelt, R (1984) Scheidende ouders en hun kinderen. Rotterdam: Donker
- Lichtenbelt, R (1981) Kind van gescheiden ouders. Rotterdam: Donker
- Lockhorn, E (1981) En wat gebeurt er dan met mij Baarn: Anthos

Tijdschriften:

- Riksen-Walraven, Marianne (2000) Begeleidt de leidsters, Tijdschrift voor SPH juni 2000 34, 4-9.

Internetbronnen:

- Anoniem www.zorgnetwerk-flevoland.nl <http://www.zorgnetwerk-flevoland.nl/jeugd/kind0-4/scheidenslapen.htm> 21-10-03

4 Verantwoording eindproduct

Ik heb gekozen voor het ontwikkelen van een methode als eindproduct. Omdat mijn team centraal staat en de hulpvraag vanuit het team kwam en niet vanuit de kinderen of hun ouders, denk ik met een methode het beste aan de vraag te kunnen voldoen.

5. Criteria:

5.1 Algemene criteria:

1. Het product is geschikt als antwoord op de geformuleerde probleemstelling en voldoet aan de doelstelling.
2. Het is relevant in het kader van de actuele beroepspraktijk van SPH
3. Het vormt een inhoudelijk logisch en volledig vervolg op de analyse van relevant literatuur- en praktijkonderzoek, zoals weergegeven in het productverslag.
4. Het bevat een volwaardige uitwerking van alle specifieke vormtechnische aspecten die aan een dergelijk product gesteld worden.

5.2 Criteria voor een methode:

1. De beginsituatie van de doelgroep cliënten wordt duidelijk weergegeven en als uitgangspunt gehanteerd
2. De doelstellingen op korte en lange termijn worden duidelijk benoemd.
3. De organisatorische voorwaarden en de noodzakelijke middelen om de doelstelling te bereiken worden beschreven.
4. Het resultaat bevat een fasegewijze aanpak.
5. De inhoud vormt een verantwoord en afgerond geheel, dat voldoet aan relevante voorlichtingseisen.
6. De inhoud en vormgeving is in alle opzichten toegespitst op de belevingswereld en het functioneringsniveau van de doelgroep gebruikers.
7. De vormgeving is verzorgd en adequaat.

6. Verwijzing naar opleidingskwalificaties

Aan het eind van dit project heb ik in de praktijk gebracht in ieder geval aan de volgende opleidingskwalificaties te voldoen:

- Segment 1:* 2) Programma's voor hulp – en dienstverlening te ontwerpen in situaties die gekenmerkt worden door complexe problematiek en hulpvragen, afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de cliënt.
- Segment 2:* 15) de noodzaak de signaleren van preventieve activiteiten ten behoeve van bepaalde (groepen) cliënten, resp. deze te plannen en vorm te geven al of niet in de context van reeds bestaande vormen van hulp -en dienstverlening.

7. Tijdsplan

Week	Taak	Inlevermomenten
Week 48	Startdocument af	Dinsdag 25 november
Week 49	Werken aan deelvraag 1	
Week 50	Bespreken startdocument	Dinsdag 9 december
Week 51	Aanvullen startdocument	Woensdag 17 december mailen aanvullingen
Week 52	Werken aan deelvragen 2 t/m 4	Oproep plaatsen internet
Week 1	Werken aan deelvragen 2 t/m 4	
Week 2	Werken aan deelvragen 2 t/m 4	Inleveren deelvragen 1 t/m 4
Week 3	Werken aan deelvragen 5 en 6 (product verslag)	
Week 4	Werken aan deelvragen 5 en 6 (productverslag)	Bespreken deelvragen 1 t/m 4
Week 5	Werken aan deelvraag 7	
Week 6	Werken aan product (methode)	
Week 7	Werken aan product	Inleveren deelvragen 5 t/m 7
Week 8	Werken aan product	
Week 9	Werken aan product	Bespreken deelvragen 5 t/m 7
Week 10	Afronden concepten	Inleveren conceptproducten
Week 11	Werken aan eindproduct	
Week 12	Werken aan wijzigingen van conceptproduct	Bespreken concepten
Week 13	Afronden	
Week 14	Afronden	
Week 15	Afronden	Inleveren afronding
Week 16		
Week 17	Werken aan wijzigingen	Bespreken wijzigingen
Week 18		Inleveren eindproduct.

8. Planning van begeleiding

Week 48 '03	Inleveren startdocument 2 ^{de} poging	Tussen week 48 en week 52 1 ^{ste} begeleidingsmoment
Week 10 '04	Inleveren conceptproduct	Tussen week 10 en week 13 2 ^{de} begeleidingsmoment
Week 18 '04	Inleveren producten	Tussen week 15 en week 17 3 ^{de} begeleidingmoment

De uiteindelijke datums voor de begeleidingsmomenten worden vastgelegd na overleg met de begeleider.

Product

Kinderen en echtscheiding in het kinderdagverblijf

Schrijver : Cuny Huster
Opleiding : Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Jaartal : 2004
Begeleider 1 : Wendela de Boer
Begeleider 2 : Saskia Rosenbaum

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Het 'Problem Solving'- model	4
Instrumenten en technieken	5
Schema 1	6
Reacties van kinderen van 0 tot 4 op echtscheiding	7
1 Overzicht beïnvloedende factoren	8
2 Overzicht beïnvloedende factoren	9
3 Overzicht beïnvloedende factoren	10
Technieken baby's	11
Technieken dreumesen	12
Technieken peuters	13
1 Met wie woon jij? kopieerblad	14
2 In Holland staat een huis	15
3 verstoppen	16
4 Boeken om voor te lezen	17
Bijlage	18
De invloed van echtscheiding op het jonge kind	
Introductie	

Inleiding

Deze methode is samengesteld voor een team dat werkzaam is in een kinderdagverblijf en biedt het team een manier om doelgericht en planmatig om te gaan met kinderen en het (probleem) gedrag dat zij vertonen als reactie op echtscheiding, tijdens hun verblijf op het kinderdagverblijf.

Deze methode is gebaseerd op het 'Problem Solving' – model op bladzijde 5.

Wanneer men met het model aan de slag gaat, dient men de stappen van het model te volgen. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van de instrumenten en technieken die bij deze methode horen

In de bijlage is een uitwerking van deze methode toegevoegd, aan de hand van een casus uit de praktijk. Informatie over het gebruik van de instrumenten en technieken is in deze uitwerking terug te vinden.

Tevens bevat de bijlage uitgebreide achtergrond informatie over de reacties die kinderen geven op echtscheiding in het algemeen.

Het 'Problem Solving'- model

I Oriëntatiefase

- Eerste verkenning van de problematiek en het kader waarin die speelt
- Condities voor het werken aan oplossingen
- Voornemens en afspraken met betrekking tot het vervolg

Resultaat: voorlopige probleembeschrijving en plan voor nadere diagnose.

II Diagnosefase

Formulering van de probleemdefinitie:

- Beschrijving van de meest relevante kenmerken van de uitgangssituatie
- Belangrijkste maatstaf in de beoordeling van de uitgangssituatie
- Omschrijving van de beoogde situatie (veranderingsdoel)

Resultaat: probleemdefinitie en veranderingsdoel

Toetsbare specificaties van veranderingsdoel

III Planningsfase

- Analyse van beïnvloedende factoren
- Concretisering van (tussen)doelen en mijlpalen
- Planning en organisatie van te verrichten taken

Resultaat: een plan van tussendoelen en acties

IV Actiefase

- Uitvoering van activiteiten ter realisering van tussendoelen en mijlpalen volgens planning
- Indien nodig: tussentijdse aanpassing van veranderingsdoelen en planning

V Evaluatie

- Toetsing van bereikte resultaten
- Formulering van nieuwe of resterende probleemstelling.

Instrumenten en Technieken

Schema 1

Ontwikkelingsfasen versus reacties van kinderen op echtscheiding

Leeftijd	Cognitieve ontwikkeling	sociale ontwikkeling hechting	vaardigheden normaal	reacties
0-5 mnd	zuigreflex, duimzuigen grijp reflex	glimlachen, brabbelen	eten, vastpakken	veel huilen, slecht eten, voedings – stoornissen
5-10 mnd	gericht kijken, luisteren naar objecten	eenkennigheid, experimenteren met weggaan en terugkomen	kruipen, oefenen klanken	eenkennigheid duurt langer
18-22 mnd	geheugen ontwikkelt spraak ontwikkelt, er word onderscheid gemaakt tussen “ik” en de buiten - wereld	sociale glimlach word selectief, gerichtheid op enkele verzorgers	eerste stapjes, uitvoeren van gerichte hande - lingen	terugval naar eenkennigheids - fase
2-3 jaar	ontwikkeling van het individu	NEE leren zeggen, aanvoelen wanneer de verzorger weggaat en terugkomt	echt kunnen bouwen van din- gen, zinnen maken	slaapproblemen, terugvallen in gedrag, angstig
3-4 jaar	ingezette lijn naar zelfstandigheid zet door	spelen met anderen kan langer gescheiden zijn van ouders	imiteren van anderen	afreageren op andere, angst voor alleen zijn

Reacties van kinderen van 0 tot 4 jaar op echtscheiding

0 tot 5 maanden

Baby's onder de zes maanden hebben over het algemeen geen emotionele begrenzing, ze kunnen niet bepalen wie welke emotie heeft of voor wie deze emoties bedoeld zijn. Een baby kan zich niet afsluiten voor emoties van zijn ouders. Gevoelens van boosheid, ongeduld of zwijgzaamheid kan een baby niet gescheiden houden van gevoelens van warmte en liefde die ouders voor hem voelen.

Belangrijkste reacties van het kind op de onrust bij de moeders/ouders zullen zijn :
veel huilen, slecht drinken, voedingsstoornissen.

5 tot 10 maanden

10 tot 22 maanden

Het kind oefent steeds meer in zelf de wereld te ontdekken, ook los van de moeder.

De belangrijkste reactie van het kind op de scheiding kan een terugval zijn naar de fase van eenkennigheid.

2 tot 4 jaar

Jonge kinderen worden meestal erg **verdrietig** en **angstig** als hun ouders gaan scheiden. Ze klampen zich aan hun ouders vast of worden erg veeleisend. **Slaapproblemen** zoals 's nachts waker worden en **bang om alleen gelaten te worden** kunnen voorkomen.

Verder kun je verwachten dat kinderen tijdelijk **terugvallen in hun gedrag**. Dat wil zeggen dat ze bijvoorbeeld weer in bed/broek plassen, ook al waren ze zindelijk. Of ineens weer brabbeltaal uitslaan.

Wanneer de kinderen thuis door de scheiding in de knel raken, kunnen ze zich nu gaan **afreageren** op de andere groepsgenoten, of thuis op broertjes of zusjes. Kinderen kunnen hun verzorgers gaan uitproberen. Op een negatieve manier zoeken ze bevestiging dat ze nog steeds lief gevonden worden.

1 Overzicht beïnvloedende factoren

Factoren op het niveau van het kind

In hoeverre kinderen weerbaar tegen of kwetsbaar voor echtscheiding zijn hangt af van de wisselwerking tussen de interne factoren.

Factoren die van invloed zijn op het niveau van het kind (in het kind zelf) zijn:

- Ego – veerkracht
- Temperament
- Intelligentie
- Leeftijd
- Sekse

Onder *ego – veerkracht* verstaan we de flexibiliteit en het incasseringsvermogen van kinderen tijdens stressvolle omstandigheden. Kinderen met een grote ego - veerkracht hebben minder problemen bij aanpassing aan de situatie na bijvoorbeeld een echtscheiding.

Het gedrag van kinderen met een moeilijk *Temperament* kenmerkt zich door een hoge mate van activiteit, prikkelbaarheid en onvoorspelbaarheid in hun gedrag. Deze kinderen reageren vaak heftig en negatief op veranderingen in de dagelijkse gang van zaken en passen zich moeilijk aan nieuwe situaties aan. Het meemaken van een echtscheiding door kinderen met een moeilijk temperament zal extra zwaar zijn en de kans dat ze psychosociale problemen ontwikkelen is extra groot. Kinderen met een makkelijk temperament zijn gelijkmatiger en positiever gestemd en passen zich makkelijker aan nieuwe omstandigheden aan. Bij kinderen met een makkelijk temperament en enige ervaring in het oplossen van probleemsituaties neemt het vermogen om moeilijke taken te volbrengen toe, mits de omgeving hen daarin steunt. Deze kinderen redden zich ook beter in sociale contacten.

Een andere factor is de intelligentie van een kind. Intelligente kinderen hebben meer veerkracht en daardoor een kleinere kans op psychosociale problemen.

De leeftijd van een kind speelt ook een belangrijke rol. Oudere kinderen zijn gevoeliger voor invloeden vanuit het omgevingsniveau terwijl jongere kinderen gevoeliger zijn voor invloeden vanuit het niveau van het gezin.

Sekse verschil lijkt ook een rol te spelen. Jongetjes lijken zich minder makkelijk aan te passen aan veranderde omstandigheden en moeilijker om te kunnen gaan met bijvoorbeeld echtscheiding.

2 Overzicht beïnvloedende factoren

Factoren op het niveau van het gezin (het team)

Het kinderdagverblijf functioneert als een gezinsvervangende situatie wanneer de ouders het kind naar het kinderdagverblijf brengen. Vanuit dit standpunt beschouw ik de factoren op het gezinsniveau dan ook gelijk aan de factoren van het team gedurende de periode dat het kind op het dagverblijf aanwezig is.

Het team

Beschermde factoren vanuit het team kunnen zijn:

- Steun die teamleden van elkaar ervaren. Wanneer een team op een kinderdagverblijf te maken krijgt met een kind waarvan de ouders gaan scheiden is het belangrijk om met elkaar over dit onderwerp te praten. Eigen gevoelens en emoties omtrent het onderwerp echtscheiding kunnen zo bespreekbaar gemaakt worden. Dit draagt bij aan een stabiele houding van de groepsleiding naar het kind toe.
- Duidelijk overzicht van wie wat doet. Tijdens teambesprekingen kunnen afspraken gemaakt worden over welke leidster het grootste gedeelte van de begeleiding en ondersteuning van het kind op zich neemt, wie als vast aanspreekpunt dient voor de ouders, maar ook eigen gevoelens en emoties omtrent het onderwerp echtscheiding kunnen zo bespreekbaar gemaakt worden. Deze punten komen allemaal aanbod in het "PS"-model.
- Regelmatige evaluatie. De aanpak naar het kind toe dient regelmatig geëvalueerd te worden. De hierboven genoemde suggesties moeten gecheckt en zo nodig bijgewerkt worden. Ook dit komt in het "PS"-model aan de orde. Regelmatige evaluatie draagt bij aan het op tijd ontdekken van problemen of wanneer een aanpak niet werkt. Het bijstellen van de aanpak draagt bij aan de juiste begeleiding van het kind.

De leidster

- *Extra begeleiding en ondersteuning bieden.* De groepsleidster speelt een belangrijke rol als het gaat om het bieden van extra ondersteuning aan het kind om eventuele negatieve gevolgen van echtscheiding op de ontwikkeling zoveel mogelijk te verminderen. Het kind kan de groepsleidster, na de ouders, zien als belangrijkste verzorger, afhankelijk van het aantal dagen dat het kind het dagverblijf bezoekt.
- *Vasthouden aan de vaste dagplanning.* Wanneer het kind met echtscheiding geconfronteerd wordt geldt voor alle leeftijdsgroepen dat vasthouden aan de vaste dagplanning heel belangrijk is. Nu nog meer dan gewoonlijk.
- *Verzorging door vaste mensen.* Kinderen zouden ook zo veel mogelijk door een vast iemand begeleid en verzorgd moeten worden. Binnen het team zouden daar dan ook goede afspraken over gemaakt moeten worden. Wanneer dit in orde is en de groepsleidster als vaste verzorgster van het kind zal functioneren zal zij tevens zorgdragen voor een vaste dagelijkse structuur.

3 Overzicht beïnvloedende factoren

Factoren op het niveau van de omgeving

Wanneer het kind het kinderdagverblijf bezoekt is het kinderdagverblijf op dat moment de omgeving voor het kind. Jongere kinderen zijn gevoeliger voor factoren op het niveau van het gezin maar hoe het kinderdagverblijf tegenover echtscheiding staat kan indirect van invloed zijn op het kind. Te denken valt aan stabiliteit van de omgeving bijvoorbeeld het komen en gaan van nieuwe groepsleiding of juist voor langere tijd hetzelfde team.

Hier volgen enkele suggesties die een kinderdagverblijf kan opvolgen die als een beschermingsfactor kunnen dienen voor het kind:

- Het aanleggen van een sociale kaart met daarin adressen en namen van instanties en personen in de regio, waar je een kind en ouders naar kunt door verwijzen voor professionele hulp. Te denken valt aan de huisarts, bureau jeugdzorg, vertrouwensarts en het RIAGG.
- Het kinderdagverblijf moet op de hoogte zijn van waar het kind woont en wie de zeggenschap over het kind heeft. Dit is van belang bij bijv. het ophalen van het kind door de ouders.
- Het maken van afspraken over de zogenaamde 'kind' gesprekken. Welke ouder wordt er uitgenodigd voor deze gesprekken of allebei? Van te voren moet uit gezocht worden of de ouders de confrontatie met elkaar aan kunnen.
- Het kinderdagverblijf moet een neutrale plek zijn voor het kind en beide ouders. Het kinderdagverblijf kiest geen partij.
- Bij jaarlijkse feesten zoals het sinterklaasfeest e.d worden beide ouders op de hoogte gebracht.
- Er kunnen voor de kinderen vanaf 3 jaar projecten worden aangeboden die te maken hebben met het onderwerp echtscheiding, zodat kinderen hiermee bekend raken.
- Bij vader - en moederdag is het belangrijk dat er met beide ouders rekening wordt gehouden (bijv. wanneer het kind uitsluitend bij de moeder woont)

Technieken baby's

Aanbevelingen:

0-5 maanden : de autistisch-symbiotische fase

Koestering en warmte, maar ook regelmaat is hier zeer belangrijk. Het geruststellen van de moeder is hier erg belangrijk. Want zeker wanneer zij borstvoeding geeft, is haar gesteldheid van invloed op het kind.

5-10 maanden : de differentiatiefase

Het kan van belang zijn om het kind wat extra tijd te geven om veiligheid te ervaren. De periode dat de kinderen aan het kinderdagverblijf moeten wennen zou in dat geval dan ook uitgebreid kunnen worden. Extra tijd uittrekken bij het afscheid nemen van de ouder tijdens het wegbrengen bijv.

10 -18 maanden : de oefeningsfase

Kinderen in deze fase kunnen een terugval hebben naar sterke eenkennigheid. Wanneer het kind al langer naar het kinderdagverblijf gaat, is het belangrijk om het kind bij dezelfde leidster te laten. Dan heb je meestal voldoende basis om het kind verder te helpen. Geef ruimte aan de terugval. Het kind zal sterk op zowel de ouders als op de leidster terugvallen. Wanneer het kind geen knuffel heeft, kan de leidster de ouders vragen hiervoor te zorgen. Langzaamaan kun je het kind helpen om zich meer op z'n knuffel dan op jou alleen te richten. Door met het kind samen te spelen oefent het in vaardigheden met jou als veilige plek dichtbij. Gaandeweg kun je experimenteren door het kind alleen te laten spelen.

Technieken:

Een liedje voor de baby

Baby's zijn dol op zingen. Zing voor de baby, liefst elke dag op een vast moment / tijdstip hetzelfde liedje – een goedemorgen liedje, een eet liedje, een slaapliedje.

Doel:

Een liedje zorgt voor stabiliteit waardoor het kind zich beter voorbereid op de volgende fase van de dag. Zingen werkt ook kalmerend voor baby en verzorger en bevordert het oogcontact en het vertrouwen.

(uit "het zandkastelen programma" G. Neuman 1998)

Contact met de baby

Elke dag brengt talloze momenten waarop je de baby kunt laten voelen dat hij of zij gewaardeerd wordt. Al lijken de meeste dingen voor de hand liggend, toch wordt er niet altijd aan gedacht deze kleine dingen met de baby te doen waar baby's echt van genieten zoals:

- Kirren en babytaal tegen de baby praten
- Wiegen
- Naar muziek luisteren, zingen
- Voor een spiegel spelen
- Huid – tegen – huid contact

Doel: Een band kweken en samen ontspannen door activiteiten die je dichterbij de baby brengen.

Technieken dreumesen

Aanbevelingen:

18- 22 maanden : de toenaderingsfase

In geval van echtscheiding van de ouders kan deze fase langer duren. Zeker wanneer de spraakontwikkeling even terug valt. Je kunt het kind helpen door wat extra aandacht te besteden aan de spraakontwikkeling en de grove motoriek. Hierdoor krijgt het kind extra middelen om zich verder te ontwikkelen naar zelfstandigheid. Overschat hierbij het kind niet. De bekende kinderliedjes met bewegingen kunnen ook een goed hulpmiddel zijn om contact te maken en te houden met het kind. Veel herhalen is belangrijk. Probeer het kind zo snel en goed mogelijk te troosten bij pijn/verdriet. Misschien kun je in dit geval iets eerder dan normaal de ouders bellen als het kind niet te troosten is. Probeer voorzichtig te zijn met straffen. Belonen van 'goed' gedrag werkt vaak beter en geeft het kind meer veiligheid.

2- 3 jaar : bevestiging van de individuatie

In deze fase is de leidster van het kinderdagverblijf erg belangrijk voor het kind. Een van de belangrijkste middelen die je kunt gebruiken om het kind te helpen is het spel. Volg het spel van het kind zoveel mogelijk. Het kan zijn dat het kind via z'n (fantasie) spel jou wil vertellen wat hem dwars zit. Wees daar alert op en bespreek het zondig met de ouders. Ook kleien met z'n tweetjes kan tot verrassende verhalen leiden.

Technieken:

Hand tegen hand

Houd je vlakke hand voor je op borsthoogte met de handpalm naar het kind toe. Vraag het kind zijn hand tegen die van jouw aan te leggen. Maak nu bewegingen met je hand zoals cirkelbewegingen, naar voren en achter gaan of omhoog en omlaag. Het kind moet proberen jouw hand te volgen / bij te houden.

Doel:

Deze activiteit zorgt ervoor dat jij en het kind op elkaar concentreren en bevordert de band tussen jouw en het kind.

(uit "het zandkastelen programma" G. Neuman 1998)

Spiegelspel

Zorg voor een grote spiegel waar jij en het kind te zien zijn wanneer je er allebei in kijkt (beide gezichten moeten zichtbaar zijn) trek om beurten een gek gezicht bijvoorbeeld een blij, een verdrietig, een boos, of een gezicht waar je om kunt lachen (tong uit steken) Gebruik het moment om de verschillende emoties te benoemen. Wanneer ben je boos? Hoe ziet boos eruit? Wanneer ben jij wel eens boos?

Doel:

Jonge kinderen leren hun emoties te ontdekken is een eerste stap in het onder woorden brengen van deze emoties. Voor kinderen is dat een veilige manier om sterke emoties te ventileren

(uit "het zandkastelen programma" G. Neuman 1998)

Technieken peuters

Aanbevelingen:

3- 4 jaar :

Wanneer de kinderen thuis door de scheiding in de knel raken, kunnen ze zich nu gaan afreageren op de andere groepsgenoten. Het straffen van het kind werkt vaak averechts.

Het kind zal zich nog meer geïsoleerd voelen. Toch wil je de andere kinderen beschermen tegen ongeremde agressie. Je kunt dan b.v. met de groep mee gaan spelen. Hiermee geef je een voorbeeld van hoe je ook kunt spelen met anderen. Soms helpt het om het kind een andere individuele activiteit aan te bieden. Zeker als je merkt dat het een spel/activiteit met de groep (nog) niet aan kan. Wellicht heeft het kind met een ander kind uit de groep een speciale band. Misschien kan het opnieuw oefenen in samenspelen met dat kind

1 Met wie woon jij?

Peuters 3 tot 4 jaar

Doelstelling: kinderen ontdekken spelenderwijs dat er vele manieren zijn om samen te leven

Werkvorm : Dominospel

Materiaal : papieren “stenen” voor een dominospel. Het kopieerblad wordt zo vaak gekopieerd dat ieder kind drie stenen krijgt.

Tip : plak de plaatjes op karton voor extra stevigheid.

Verloop van de activiteit

Praat met een groepje kinderen over hoe zij wonen. Dit kan naar aanleiding van een verhaal wat je eerst voorleest (bijvoorbeeld de boeken over Domientje) Vragen die je de kinderen stelt tijdens het gesprek kunnen zijn: Hoe woon jij? In een huis of in een flat? Met wie woon je? Heb je een eigen kamer?

Ook kan het wonen van de grootouders worden benoemd. Benoem de verschillen: er zijn mensen die alleen wonen (een oom, een opa of oma) en er zijn gezinnen met kinderen met een papa en een mama maar soms ook anders.

Dominospel

De stenen zijn uitgeknipt. Ieder kind krijgt er drie. De kinderen mogen de stenen eerst kleuren. Vertel eerst wie de mensen op de stenen zijn. Loop alle stenen even langs. Leg de eerste steen neer. Anders dan bij het echte dominospel moeten de kinderen een steen aanleggen die ze vinden passen bij de eerste steen (bijvoorbeeld papa bij mama of jongetje bij papa) in plaats van dezelfde steen. Er wordt steeds benoemd wie er op de plaatjes staan. Door het aanleggen ontstaan nieuwe combinaties van gezinnen. Deze worden ook benoemd. Als er genoeg mensen in een gezin bij elkaar zijn, word er aan een nieuwe groep begonnen.

Het spel kan worden herhaald. Zo worden steeds weer nieuwe gezinssamenstellingen ontdekt. Dit geeft aanknopingspunten voor gesprekjes.

(uit “Kinderen en ingrijpende situaties” o.a K. Jonkers – Hordijk 2001)

2 In Holland staat een huis

peuters van 3 tot 4 jaar

Doel: Kinderen leren spelenderwijs afscheid nemen

Werkvorm: Kringspel / zangspel

Materiaal: De verschillende “stenen” uit het dominospel

Tip: Vergroot de stenen een aantal maal zodat ze voor iedereen in de kring duidelijk zichtbaar zijn.

Verloop van het spel:

Zet een groepje kinderen in een kring. Samen met de kinderen word het liedje “In Holland staat een huis” gezongen. Wanneer er iemand in het huis komt wonen laat je het plaatje van diegene zien. Wanneer er genoeg mensen in het huis wonen moet iedereen weer 1 voor 1 het huis verlaten. Je kunt een echt poppenhuis e.d gebruiken om de plaatjes in te doen. Iedereen die het huis verlaat word vriendelijk uitgezwaaid tijdens het zingen.

Het spel kan als aanknooppunt dienen voor een gesprekje. Wanneer moet je afscheid nemen? Als opa en oma bijvoorbeeld komen logeren en weer weggaan, als je gebracht word naar het kinderdagverblijf. Wat vind je van afscheid nemen?

Tekst: In Holland staat een huis

In Holland staat een huis,
In Holland staat een huis,
In Holland staat een huis, ja ja,
van je tjingeling tjingeling hopsa sa,
In Holland staat een huis,
In Holland staat een huis.

In dat huis daar woont een man,
In dat huis daar woont een man,
In dat huis daar woont een man ja ja,
van je tjingeling tjingeling hopsa sa,
In dat huis daar woont een man,
In dat huis daar woont een man.

En die man die kiest een vrouw enz.
En die vrouw die kiest een kind enz.
En dat kind die kiest een opa enz.
En die opa kiest een oma enz.
En die oma kiest een hond enz.

Vervolgens verlaat iedereen 1 voor 1 het huis.

Die man gaat uit het huis,
Die vrouw gaat uit het huis enz.

(uit “Kinderen en ingrijpende situaties” o.a K. Jonkers – Hordijk 2001)

3 Verstoppen

peuters van 3 tot 4 jaar

Doel: Kinderen leren spelenderwijs dat wat je niet ziet niet weg is maar alleen buiten zicht

Werkvorm: bewegingsspel

Materiaal: Grote ruimte

Tip: Dit spel kan eventueel ook gespeeld worden met materialen. Leg dan allerlei voorwerpen onder een doek. Laat de voorwerpen eerst zien aan de kinderen. Leg vervolgens de doek over de voorwerpen. De kinderen moeten hun ogen dicht doen. Haal 1 voorwerp weg. De kinderen mogen hun ogen weer open doen. Til de doek op en laat de kinderen raden welk voorwerp weg is. Laat het voorwerp weer zien wanneer het geraden is en leg het terug bij de andere voorwerpen

Verloop van het spel

De kinderen liggen op de grond en mogen niet kijken. De groepsleidster verteld een inleidend verhaaltje bijvoorbeeld over hoe ze met de hele groep naar het bos zijn gegaan. Nu liggen ze lekker in het gras uit te rusten. Maar als ze straks wakker worden is er een kindje weg. De anderen moeten raden wie er weg is. De groepsleidster kiest telkens een kindje wat weg mag.

Naar aanleiding van het spel kan er een gesprekje plaats vinden. Vragen tijdens dit gesprek kunnen zijn wanneer er iemand in je omgeving weggaat. Bijvoorbeeld oma komt op bezoek en gaat weer weg. Of een vriendinnetje wat komt spelen en weer weggaat. De nadruk ligt op het feit dat mensen weggaan maar niet weg blijven. Op andere momenten zie je ze gewoon weer terug.

(uit "Kinderen en ingrijpende situaties" o.a K. Jonkers – Hordijk 2001)

4 Boeken om voor te lezen

peuters van 3 tot 4 jaar

Doel: Het voorlezen van verhalen helpt kinderen hun eigen situatie te herkennen, vergelijken en een plaats te geven. Naar aanleiding van een verhaal kan er met het kind gepraat worden, of kinderen beginnen spontaan zelf te vertellen naar aanleiding van een verhaal.

Materiaal: (kinder) boeken over gezinssamenstellingen, echtscheidingen, afscheid nemen

Werkvorm: Voorlezen

Literatuurlijst

B. Muiser en M. de Vries : "Waar woont jouw papa", NVAGG, Utrecht 1980

M. Gydaal e.a. : "Hoe het was toen Petra's ouders gingen scheiden", Kosmos, Amsterdam

De boekjes van Kleine Ijsbeer, Hans de Beer, De vier windstreken

L. Cousins : "Waar woont Muis?" Leopold

Annie M.G. Schmidt : "Puk en de Petteflet", Querido

De boekjes over Domientje

Bijlagen

De invloed van echtscheiding op het jonge kind (0 tot 4 jaar)

Als de vertrouwde, veilige omgeving door een echtscheiding beschadigd wordt, loopt het kind in zijn ontwikkeling een deuk op. Als er thuis bijv. veel ruzie is kan het kind niet in slaap komen, terwijl slaap wel een voorwaarde is voor fysieke groei. Ook kan het zijn dat ouders door hun onderlinge spanningen te weinig tijd en aandacht hebben voor een gezonde maaltijd voor hun kind. Kortom, de veilige basis die het kind nodig heeft, wankelt.

In de eerste plaats zal een echtscheiding van invloed zijn op de emotionele ontwikkeling van het kind. Een kind kan gaan twifelen aan de liefde van ouders voor hem of haar. Als papa en mama elkaar niet meer lief vinden, vinden ze mij dan nog wel lief? Een kind kan zich hierdoor erg onzeker en angstig gaan voelen om bijv. liefde te ontvangen of te geven. Zo kan zich bindingsangst gaan ontwikkelen. Een kind kan emoties als boosheid, onmacht of jaloezie ontwikkelen. Om toch aandacht van de ouders te krijgen kan een kind 'lastig' of "stout" doen om zo toch (negatieve) aandacht te krijgen. Een verstoorde emotionele ontwikkeling kan grote gevolgen hebben voor het later aangaan van relaties met anderen. Een kind kan bijv. wantrouwend naar volwassenen worden of zich niet meer zo makkelijk geven in contacten.

Ook in de sociale ontwikkeling kan een kind een deuk oplopen. De veilige plek die thuis was, is niet meer.

Ook kunnen kinderen zich creatief minder gaan ontplooien. Ze worden onzekerder, krijgen minder bevestiging van hun ouders.

De directe gevolgen die scheiding voor een kind hebben zijn:

- Het verlies van de vertrouwde gezinsstructuur
- Financiële achteruitgang
- Verhuizing
- Verminderd contact met familieleden
- Gedeeltelijk verlies van een ouder

Echtscheiding staat hoog genoteerd op de lijst van potentieel traumatische levensgebeurtenissen. Mensen gaan er vaak vanuit dat kinderen uit gebroken gezinnen een grotere kans hebben op emotionele moeilijkheden en gedragsproblemen. Sommige kinderen lopen inderdaad door de scheiding van hun ouders zo'n grote klap op, dat de gevolgen daarvan op latere leeftijd nog merkbaar zijn. Daarom is het belangrijk dat de gevolgen van een echtscheiding voor kinderen zoveel mogelijk verlicht worden.

Mogelijke reacties van kinderen op echtscheiding van hun ouders

- Angst
- Opluchting
- Verzet
- Zich afgewezen voelen
- Verdriet
- boosheid
- Machteloosheid
- Eenzaamheid
- Afreageren
- Loyaliteitsconflicten
- Bezorgdheid om de ouders
- Schuldgevoelens
- Hoop
- Verhoogde zelfstandigheid en/ of weerbaarheid

De reacties die kinderen op de echtscheiding van hun ouders vertonen zijn afhankelijk van de leeftijd en het ontwikkelingsstadium waarin het kind zich bevindt.

Jongen kinderen (onder de twaalf jaar) zullen zich meer verzetten tegen de scheiding dan oudere kinderen. Jonge kinderen zijn minder in staat te begrijpen wat er zich in het gezin afspeelt dan oudere kinderen. Het gedeeltelijk verlies van een ouder is voor het jonge kind (tot ongeveer vier jaar) een zware emotionele belasting. Kinderen kunnen dit uiten door veel te huilen, dwars te zijn, slecht te slapen en te eten of terug te vallen op vroeger gedrag, zoals duimzuigen, en bedplassen. Bijna alle kinderen die echtscheiding meemaken ervaren angst en voelen zich afgewezen, omdat ze zich in de steek gelaten voelen door hun ouders. Vooral jonge kinderen kunnen bang zijn dat de andere ouder ook vertrekt. Gevoelens van eenzaamheid komen ook veel voor vanwege geringe beschikbaarheid van de ouders. Het kind kan het gevoel hebben er helemaal alleen voor te staan. Kinderen die door de echtscheiding te maken krijgen met gevoelens van eenzaamheid, woede en machteloosheid kunnen zich gaan afreageren op hun omgeving.

Introductie

Deze methode, bedoelt voor een team dat werkzaam is op een kinderdagverblijf, is gebaseerd op het 'Problem Solving' – model

Teamleiders kunnen dit model gebruiken om inzicht te krijgen in de situatie en leiding te geven aan het proces wanneer besloten wordt met dit model te werken. Deze introductie richt zich dan ook op de teamleider of andere functionaris die op de werkplek verantwoordelijk is voor de voortgang van het pedagogisch beleid binnen het kinderdagverblijf.

Na het lezen van de introductie en de voorbeeld – uitwerking, kan de teamleider zijn team betrekken bij de uitvoering, aan de hand van de aangegeven stappen.

Het 'Problem Solving' – model is een vijf fasen model waarmee gegevens geordend kunnen worden, een keuze gemaakt kan worden uit doelen en doelgericht handelen gestructureerd kan worden. Wanneer er binnen een organisatie een probleem opgelost moet worden (een voorbeeld hiervan is probleemgedrag bij kinderen) komen de medewerkers er vaak niet uit vanwege de verschillende doelen die iedereen apart nastreeft, en de vele verschijnselen die ieder wil veranderen. Door de doelen te inventariseren en overeenstemming te vinden over de doelen die men wil nastreven, kunnen subdoelen geformuleerd, en middelen gevonden worden om de doelstellingen te bereiken. Hiervoor kan het 'Problem Solving' – model gebruikt worden.

Het 'Problem Solving' – model of PS – model bestaat uit vijf fasen die er als volgt uit zien:

De oriëntatiefase

In deze fase wordt gekeken naar een situatie die niet aan de wensen van de betrokkenen voldoet. Er is een veranderingswens van waaruit wordt onderzocht of er gericht aan gewerkt dient te worden. Er wordt in deze fase nog geen uitgangssituatie of veranderingsdoel benoemd. Er wordt enkel gekeken vanuit een probleemstelling, welke informatie en kennis er nodig is om te kunnen besluiten om tot een oplossing te komen. Hierbij zijn de volgende aandachtspunten, zoals ze staan beschreven in de reader diagnostiek en (be)handelingsplan (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001) belangrijk:

- *Eerste verkenning en overdenking van de problematiek*
Wat zijn de verschijnselen die als problematisch worden ervaren? Welke oordelingsmaatstaven lijken in het geding? Hoe is het probleem op grond daarvan voorlopig te omschrijven?
- *Conditie voor het werken aan een oplossing*
In welk kader speelt het probleem: gaat het veel mensen aan, welke belangen lijken een rol te spelen, hoe zwaar kan het wegen? Is medewerking te verwachten van partijen die gewicht in de schaal leggen of juist niet? Hoeveel tijd, geld en energie mag de oplossing waard zijn? Is daarbij rekening te houden met negatieve risico's? In hoeverre is haast geboden?
- *Voornemens en afspraken om tot een nadere diagnose te komen*
Wat valt in de eerste aanleg te ondernemen om het probleem en de herkomst ervan nader uit te diepen en tot afbakening van concrete veranderingsdoelen te komen?

Het resultaat van de oriëntatiefase is een voorlopige probleemformulering en antwoord op de vraag of, en zo ja, hoe men aan het werk zal gaan om het probleem nader uit te diepen in een diagnosefase (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001)

De diagnosefase

In de diagnosefase wordt de probleemdefinitie meer definitief geformuleerd en daarmee wordt het doel bepaald waaraan men wil werken. Een uitgewerkte probleemdefinitie omvat drie componenten (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001):

- De uitgangssituatie: wat doet zich voor?
- Maatstaf : Waarom dat vooral erg is
- Beoogde doel: wat wil men bereiken?

De verhouding tussen de uitgangssituatie en het beoogde doel is die van negatief tot positief. Tegenover elke negatieve uitgangssituatie moet een positieve veranderingswens staan in de doelstelling.

De volgende punten moeten ten aanzien van de doelstelling of het te bereiken resultaat duidelijk zijn:

1. Het gewenste resultaat,
2. Ten aanzien van wie,
3. Op welke termijn,
4. Waaraan te toetsen

De diagnosefase kan worden afgesloten als men op grond van een probleemdefinitie bepaald heeft aan welk veranderingsdoel men zal gaan werken (Britt Fontaine & Marty Langendonk 2001)

Planningsfase

Wanneer de veranderingsdoelen bekend zijn kan er begonnen worden aan de planning van wat er moet gebeuren om ze te bereiken. Hiervoor zijn verschillende stappen nodig.

Stap 1: *analyse van de belemmerende of bevorderende factoren.* Dit houdt een zo breed mogelijke inventarisatie in van de beïnvloedende omstandigheden die positief of negatief kunnen werken om de doelstelling te bereiken.

Stap 2: *keuze van te beïnvloeden factoren en omzetten daarvan in tussendoelen.* Uit de bij stap 1 gemaakte inventarisatie word een nu een keuze gemaakt van factoren die ook daadwerkelijk beïnvloed zullen worden. Daarbij word gelet op welke factoren het meeste gewicht in de schaal leggen? En welke factoren het makkelijkst te beïnvloeden zijn?

Stap 3: *vaststelling of toewijzing van de voor elk tussendoel te verrichten werkzaamheden of taken.* Wanneer er een keuze is gemaakt uit factoren die men wil beïnvloeden ten behoeve van de doelstelling die men wil bereiken, dan kunnen tussendoelen worden geformuleerd. Belangrijke tussendoelen worden mijlpalen genoemd die het moment aangeven waarop er tussentijds geëvalueerd moet worden. Zo wordt de route uitgezet vanaf de uitgangssituatie tot aan het einddoel. Op grond hiervan kunnen de taken verdeeld worden die gedaan moeten worden om van tussendoel naar tussendoel naar einddoel te komen.

Onder een taakverdeling wordt verstaan:

- Wie doet
- Wat
- wanneer?

Actiefase

Wanneer het plan daadwerkelijk wordt uitgevoerd treedt de actiefase in. Tijdens deze fase kan naar voren komen dat de omstandigheden plotseling zijn veranderd of dat de situatie verkeerd is ingeschat. De planning moet dan worden bijgesteld. Er zal bijvoorbeeld terug gegaan moeten worden naar de diagnosefase om te bekijken of er veranderingsdoelen kunnen worden geformuleerd die wel haalbaar zijn.

Evaluatiefase

Aan het eind van de gestelde termijn om het doel te halen wordt er gekeken of het doel ook daadwerkelijk bereikt is. Eventueel kan beslist worden om de cyclus nogmaals te herhalen voor een vervolg wanneer er men het gevoel heeft meer te willen bereiken.

De verschillende fasen van het 'PS'- model worden in deze methode aan de hand van een casus uitgewerkt. Deze uitwerking dient als richtlijn en kan door de teamleider gebruikt worden als voorbeeld wanneer er besloten wordt met deze methode te werken.

In de uitwerking worden technieken en instrumenten genoemd die het team kan gebruiken tijdens de uitvoer van de planningsfase zoals hier boven benoemd.

Deze technieken en instrumenten zijn aan de methode toegevoegd en bevinden zich in het gedeelte bestemd voor *instrumenten en technieken* (bladzijde

Een aantal van deze technieken zijn bedoelt voor de groepsleidsters. Wanneer de taken verdeeld zijn (zie planningsfase) kan er een keuze worden gemaakt uit de verschillende aanbevelingen en technieken. Groepsleidsters kunnen aan de hand van deze beschrijvingen hun taken uitvoeren. De technieken omvatten doe -spelletjes voor de hele groep of voor een – op een momenten.

Daarnaast zijn er beschrijvingen toegevoegd die zowel door de teamleider als de groepsleiding te gebruiken is om meer inzicht te krijgen in de achtergrond van de problematiek van het kind. Deze beschrijven de ontwikkeling van het kind, het hechtingsproces en mogelijke reacties die het kind kan geven op de scheiding van zijn ouders. Voor een uitleg over deze beschrijvingen of waar welke informatie te vinden is, verwijs ik u naar de inhoudsopgave.

Wanneer en op welke manier de technieken en instrumenten zijn ingezet is bij elke fase, tijdens de uitwerking, aangegeven. Zo word de werking van deze instrumenten en technieken, tijdens het lezen vanzelf duidelijk

Casus

Kinderdagverblijf de Olifant is een kinderdagverblijf waar dagopvang wordt aangeboden aan kinderen van 0 tot 4 jaar.

Jerome is een jongen van 3.5 jaar. Hij bezoekt de Olifant al enige jaren, vanaf zijn babytijd. Jerome komt 3 dagen naar de olifant. Jerome is een intelligente jongen. Hij houdt van spelletjes doen zoals memorie en puzzelen, maar ook knutselen vindt hij erg leuk. Hij kan zich goed concentreren en maakt ook af waar hij aan begint (puzzels, kleurplaat) voordat hij met iets anders verder gaat. Jerome is een temperamentvolle jongen. Hij kan erg druk zijn tijdens het spelen en is meestal een van de "leiders" wanneer de kinderen samen spelen. Jerome speelt altijd met dezelfde kinderen. Dit zijn jongens en meisjes van zijn eigen leeftijd (tussen de 3 en 4 jaar) de spelletjes die de kinderen spelen moeten af en toe afgeremd worden door de groepsleiding omdat ze te gevaarlijk worden (rennen in de ruimte of op meubels klimmen) maar dit heeft tot op heden geen problemen opgeleverd. Jerome laat zich makkelijk afremmen wanneer de groepsleiding hem corrigeert. ("Jerome niet rennen in de zaal! Straks val je) Hij volgt de aanwijzingen van de groepsleiding gelaten op (stopt met rennen) Jerome reageert over het algemeen enthousiast wanneer er van activiteit gewisseld wordt (bijvoorbeeld van bouwen met blokken naar spelen in de tuin) Jerome eet goed op de Olifant en slaapt af en toe tussen de middag nog een uurtje. Hij is zindelijk en redelijk zelfstandig. Zijn schoenen met klittenband kan hij zelf aantrekken en aan – en uitkleden lukt hem, met enige hulp, zelf. Het afscheid nemen van de ouder die hem 's morgens naar de Olifant brengt verloopt zonder problemen. Jerome geeft zijn vader of moeder een zoen en zwaait om vervolgens te gaan spelen.

Sinds een aantal weken valt het de groepsleiding op dat Jerome ander gedrag begint te vertonen dan dat de groepsleiding van hem gewend is. Wanneer Jerome 's morgens door zijn moeder gebracht wordt begint hij te huilen en klampt hij zich aan zijn moeder vast. Het kost de groepsleiding moeite om hem te troosten en zijn aandacht af te leiden. Het duurt

ruim tien minuten voordat de groepsleiding Jerome getroost heeft. Vaak wil hij niet gaan spelen en bij de leidster die hem troost op schoot zitten. Het spelen met zijn vriendjes en vriendinnetjes verloopt moeizaam. Jerome maakt tijdens het vrij spelen van de kinderen ruzie met de andere kinderen. Hij pakt speelgoed af en begint te slaan, te schreeuwen en vervolgens te huilen wanneer hij het speelgoed niet kan behouden. Jerome is ook erg dominant naar de andere kinderen toe. De anderen moeten spelen wat hij wil (bijvoorbeeld politie of brandweer) en wanneer dit niet gebeurt mogen ze van hem niet meer meespelen. Dit niet meer meespelen gaat gepaard met duwen of slaan. Wanneer de groepsleiding Jerome corrigeert begint hij meteen te huilen en roept hij dingen als "ik kom nooit meer" of "jij bent niet lief". Het is nu een aantal keer voorgekomen dat hij de corrigerende leidster probeerde te slaan. Wanneer er van activiteit gewisseld wordt, verzet Jerome zich hier tegen. Wanneer de groepsleiding Jerome alsnog probeert te motiveren verzet hij zich hevig en begint te huilen, schreeuwen of wild om zich heen te slaan.

Van de moeder van Jerome verneemt de groepsleiding dat zij en haar man uit elkaar zijn. De scheidingsprocedure is op gang gebracht en de vader van Jerome woont niet meer thuis.

De groepsleiding is van mening dat dit gedrag niet langer door kan gaan. Andere kinderen beginnen Jerome te mijden. De reactie van Jerome op het 's morgens binnen brengen, het wisselen van de activiteiten en corrigeren veroorzaakt onrust in de groep. De groepsleiding heeft moeite met deze reacties omdat Jerome veel aandacht opeist waardoor er minder aandacht voor de andere kinderen overblijft. Ook het slaan naar de groepsleiding word onacceptabel gevonden. Tijdens de eerst volgende teamvergadering word het gedrag van Jerome besproken. Het team is het eens dat er iets moet gebeuren aan het gedrag van Jerome.

De uitwerking van de fasen van het 'Problem Solving'- model aan de hand van de casus

De oriëntatiefase

Voorlopige probleemaanduiding

Tijdens de teamvergadering kwam naar voren dat de groepsleiding het gedrag dat Jerome vertoont naar de andere kinderen en de groepsleiding , als probleem gedrag wordt beschouwd. Het probleem ligt in de agressieve manier waarop Jerome reageert naar de groepsleiding.

Verschuiven die ermee samenhangen

Ruzie maken met andere kinderen wat gepaard gaat met duwen, schreeuwen en slaan. Ruzie maken met de groepsleiding door heftig te reageren op corrigeren door te slaan en schreeuwen. Deze reacties vragen veel aandacht van de groepsleiding

Verkenning van de problematiek (hier is gebruikt gemaakt van de instrumenten; schema 1, het ontwikkelingsoverzicht peuters en algemene reacties)

- Jerome reageert zich af op leeftijdsgenootjes
- Jerome probeert de groepsleiders uit (negatieve manier van aandacht vragen)
- Jerome valt terug in de eenkennigheidfase (klampt zich vast aan zijn moeder tijdens het brengen, wil bij de groepsleiding blijven na het brengen)

De teamleider bekijkt de *condities voor het werken aan een oplossing*.

Er word gekeken welke partijen gewicht in de schaal leggen en welke belangen hierbij een rol spelen.

- Jerome wordt steeds meer vermeden door zijn vriendjes. Uit het vele huilen van Jerome kan op gemaakt worden dat hij zich tijdens zijn verblijf op de olifant niet prettig voelt. Zijn hevige verzet tegenover de groepsleiding kan er toe bijdragen dat de band die hij met de groepsleiding heeft negatief beïnvloed wordt. Voor Jerome is

het belangrijk dat zijn vertrouwensband met de groepsleiding niet beschadigd raakt en zijn sociale ontwikkeling niet in gevaar komt. Voor zijn persoonlijk welbevinden is het belangrijk dat hij plezier beleeft aan zijn verblijf op de Olifant

- De groepsleiding ervaart het contact met Jerome als problematisch. De groepsleiding heeft het gevoel minder tijd te hebben voor de overige kinderen omdat Jerome veel aandacht vraagt. De groepsleiding heeft, door de reactie van Jerome op het corrigeren, het gevoel dat hun grenzen overschreden worden. Vooral het slaan speelt hierbij een grote rol. Het contact wat de groepsleiding met Jerome heeft wordt hierdoor als negatief ervaren en de band die de groepsleiding met Jerome heeft opgebouwd kan op den duur beschadigd raken. Voor de groepsleiding is het van belang dat zij hun plezier in het werk niet verliezen door de aandacht die een kind van hen opeist zodat er minder tijd overblijft voor de andere kinderen. Ook mag de groepsleiding hun professionaliteit niet verliezen en een "hekel" aan Jerome krijgen.
- Voor de overige kinderen is het van belang dat zij zich veilig blijven voelen op de groep. Zij moeten ervan uit kunnen gaan dat ze tijdens hun verblijf op de Olifant niet geslagen worden of gedwongen worden. Ook hebben zij recht op aandacht van de groepsleiding.
- Voor de ouders van Jerome is het belangrijk dat ze Jerome met een prettig gevoel achter laten op de olifant. Het afscheid zoals het nu gaat draagt daar niet aan bij.

De belangen van de groepsleiding en van Jerome wegen in mijn ogen het zwaarst. Het probleemgedrag van Jerome speelt vooral tussen Jerome en de groepsleiding. De overige kinderen kunnen kiezen om uit de buurt van Jerome te blijven. Extra tijd en aandacht kan hen door de aanwezige stagiaire gegeven worden. De groepsleiding kan niet weglopen voor het gedrag van Jerome. Vanuit hun functie zijn zij verplicht om met dit gedrag om te gaan. De ouders van Jerome ervaren zijn gedrag alleen tijdens het brengen. Wanneer de ouders (tegenwoordig alleen de moeder) hem ophalen reageert hij enthousiast. Tijdens de breng momenten kan moeder gerustgesteld worden door de groepsleiding.

Het is voor de teamleider belangrijk dat Jerome drie dagen naar de Olifant blijft komen. Wanneer dit niet het geval is zal er te weinig tijd en mogelijkheid zijn om daadwerkelijk het gedrag van Jerome te kunnen veranderen.

Ook is medewerking van de groepsleiding noodzakelijk. De groepsleiding moet zich in willen zetten om het gedrag van Jerome te kunnen veranderen.

Voornemens

Op basis van het voorgaande en de uitkomst van het verkennen van het gedrag van Jerome aan de hand van de overzichtkaarten wordt besloten om het probleem verder uit te diepen in een diagnosefase

De diagnosefase

Uitgangssituatie

Jerome vertoont agressief gedrag wanneer de groepsleiding hem corrigeert of wanneer het niet gaat zoals hij het wil.

- Dit kan leiden tot beschadiging van de band die Jerome met de groepsleiding heeft wat van invloed kan zijn op de ontwikkeling van het hechtingsproces.
- Jerome raakt geïsoleerd van de groep waardoor zijn sociale ontwikkeling bedreigd kan worden.

Maatstaf

Het gedrag wat Jerome vertoont vraagt veel aandacht van de groepsleiding en zorgt ervoor dat zowel Jerome als de groepsleiding minder plezier gaan beleven aan hun verblijf op de Olifant en aan elkaar.

Beoogde situatie (doel)

Jerome en de groepsleiding blijven plezier hebben in hun verblijf op de olifant en aan elkaar.

Specificaties van het doel

- Jerome vertoont geen agressief gedrag meer wanneer de groepsleiding hem corrigeert.
- Jerome vertoont geen agressief gedrag meer naar andere kinderen.
- Jerome kan samen spelen met andere kinderen zonder dat er ruzie ontstaat.

Dit kan vastgesteld worden door na een periode van drie maanden te kijken naar de momenten waarop Jerome nu nog agressief gedrag vertoont. De bedoeling is dat Jerome dit na deze periode niet meer doet

De planningsfase

Nadat de veranderingsdoelen zijn bepaald kan er begonnen worden aan de planning van wat er moet gebeuren om de doelen te behalen. Dit gebeurt aan de hand van een stappenplan. Eerst wordt er een analyse gemaakt van de beïnvloedende factoren. Een instrument wat hierbij gebruikt kan worden door de teamleider is een overzichtskaart waarop risico en beschermende factoren worden vermeld.

Analyse van de factoren (hier is gebruik gemaakt van het instrument; overzicht van beïnvloedende factoren)

Bevorderende (beschermde) factoren:

- De intelligentie van Jerome
- De steun die de teamleden van elkaar ervaren
- De aanwezigheid van een vast team (momenteel geen wisselingen onder het personeel)
- De motivatie van het team om wat aan Jerome' s gedrag te willen doen

Risicofactoren (belemmerende factoren)

- Het temperament van Jerome

Na het inventariseren van de beïnvloedende factoren kan een beoordeling en keuze worden gemaakt uit de factoren. De aanwezigheid van een vast team en de intelligentie van Jerome tellen het zwaarst. Jerome kan zich goed concentreren en vindt spelletjes leuk dus zou dit een punt kunnen zijn waarmee het team zijn gedrag kan beïnvloeden. Temperamentvolle kinderen reageren niet goed op veranderingen in de dagelijkse gang van zaken. Vaste gezichten die met Jerome werken kunnen positief werken ten opzichte van zijn temperament. Nu er een keuze is gemaakt uit de beïnvloedende factoren kunnen tussendoelen worden geformuleerd. Deze kunnen in een schema op de volgende manier worden uitgewerkt:

12 weken	Einddoel: Jerome en de groepsleiding beleven plezier aan hun verblijf op de Olifant en aan elkaar
11 weken	Jerome speelt tijdens het vrijspelen samen met andere kinderen zonder agressief gedrag te vertonen
9 weken	Jerome speelt samen met de leidster met andere kinderen.
7 weken	Er wordt met Jerome geoefend in samenspelen.
5 weken	Er worden spelletjes gedaan die Jerome helpen bij het omgaan met de echtscheiding van zijn ouders en die het contact met de groepsleiding bevorderen.
2 weken	Er worden activiteiten met Jerome gedaan die hem helpen om te gaan met de echtscheiding van zijn ouders en die het contact met de groepsleiding bevorderen.
1 week	De taken worden onder de groepsleiding verdeeld.

Uitgangssituatie: Jerome vertoont agressief gedrag wanneer de groepsleiding hem corrigeert of wanneer het niet gaat zoals hij het wil.

De mijlpalen geven de momenten aan waarop er geëvalueerd dient te worden. Eerst moeten de taken worden verdeeld. Er moet afgesproken worden welke groepsleidsters de vaste verzorgers worden van Jerome. Vervolgens gaan deze groepsleidsters met Jerome werken aan het veranderen van zijn agressieve houding naar de groepsleiding. Dit word gedaan met behulp van verschillende activiteiten die als doel hebben Jerome leren omgaan met zijn situatie en het verbeteren van het contact tussen Jerome en de groepsleiding. Als uit de tussenevaluaties blijkt dit inderdaad verbeterd is, zullen de groepsleidsters gaan oefenen met Jerome in samenspelen. Dit om te voorkomen dat Jerome tijdens zijn verblijf op de Olifant geïsoleerd raakt. Na het samen oefenen zal Jerome onder begeleiding van een groepsleidster met andere kinderen gaan spelen tijdens activiteiten zoals vrij spelen, buitenspelen, bouwen met blokken e.d. Als uit de tussenevaluatie blijkt dat dit goed gaat zal Jerome alleen gaan spelen met de andere kinderen. Aan het eind van de vast gestelde periode zal blijken of het einddoel behaald is.

Nu de tussendoelen en evaluatie momenten vast gesteld zijn kunnen de taken onder het team verdeeld worden.

Taakverdeling

Wie

De teamleider houdt de tussenevaluaties en momenten waarop deze dienen plaats te vinden in de gaten. Door de tussenevaluaties houdt hij het verloop van het proces in de gaten. De gediplomeerd groepsleidsters die op de dagen werken dat Jerome naar de Olifant komt zullen zijn vaste verzorgers worden. Dit houdt in dat Jerome twee vaste verzorgers heeft. De leidsters in opleiding en de stagiaire zorgen ervoor dat de vaste verzorger van Jerome haar handen vrij heeft om deze taak ook op zich te kunnen nemen.

Wat (hier is gebruikt gemaakt van het instrument; technieken voor peuters)

De vaste verzorgers van Jerome maken samen met de teamleider een keuze uit de technieken die zij tot hun beschikking hebben. Er wordt naar aanleiding van de beschermende factoren gekozen voor:

- Voorlezen
- Dominospel
- Mee spelen om het samenspel te oefenen (samen met de auto's spelen, met de blokken bouwen) eerst met de leidster zelf en later met een of twee andere kinderen erbij
- Verstoppertje
- In Holland staat een huis.

Wanneer

Jerome komt drie dagen per week naar de olifant. Er wordt afgesproken dat er elke dag een activiteit (techniek) met Jerome wordt gedaan. Wanneer Jerome aangeeft te willen praten word daar ruimte voor vrij gemaakt (als Jerome spontaan begint te vertellen neemt de groepsleidster de tijd om naar hem te luisteren, de overige groepsleiding zorgt er dan voor dat zij deze tijd ook krijgt)

Hoofdstuk 5 De actiefase van het 'Problem Solving' – model

Wanneer een team begint aan de uitvoering van de taken volgens het plan treedt de actiefase in. Tijdens de actiefase zal blijken of de juiste technieken zijn ingezet en of het einddoel bereikt zal worden. Soms blijkt dat de situatie inmiddels veranderd is. Jerome kan andere of meerdere reacties gaan vertonen (bijvoorbeeld niet meer zindelijk zijn) dan tijdens de uitgangssituatie of de tussendoelen worden niet bereikt binnen de gestelde tijd. Jerome heeft bijvoorbeeld meer tijd nodig om het samenspel te oefenen. De planning moet dan aangepast worden. Tussendoelen moeten misschien vervangen worden of er kan naar voren komen dat het einddoel niet bereikt zal worden met de middelen die het team in gedachten had. Er moet dan terug gegaan worden naar de diagnose fase.

Hoofdstuk 6 De evaluatiefase van het 'Problem Solving' – model

Aan het eind van de vastgestelde periode kan bekeken worden in hoeverre het beoogde doel inderdaad bereikt is. Vragen die het team zichzelf kan stellen zijn bijvoorbeeld: Is het gedrag inderdaad veranderd of is het juist verergerd? Wanneer het gedrag is verergerd zijn we dan nog preventief bezig en moet er niet door verwezen worden? Een kinderdagverblijf is geen hulpverlenende instantie en moet dus ook geen hulpverlening aan gaan bieden. Wanneer het doel niet voor honderd procent bereikt is kan het team besluiten om het hele proces nogmaals te doorlopen. Een voorwaarde hiervoor in dit geval is wel dat het duidelijk moet zijn dat het nog binnen de taak van het kinderdagverblijf is om met dit gedrag (nogmaals) aan de slag te gaan.